

INZET, EFFECTEN EN WENSEN
TEN AANZIEN VAN DE
INNOVATIE- EN STAGEBOX

INZET, EFFECTEN EN WENSEN TEN
AANZIEN VAN DE INNOVATIE- EN
STAGEBOX

- eindrapport -

Marga de Weerd
Jacob van de Wel
Mark Hesseling
Joris Brekelmans
Peter Krooneman

Amsterdam, augustus 2010
Regioplan publicatienr. 2027

Regioplan Beleidsonderzoek
Nieuwezijds Voorburgwal 35
1012 RD Amsterdam
Tel.: +31 (0)20 - 5315315
Fax : +31 (0)20 - 6265199

Onderzoek, uitgevoerd door Regioplan
Beleidsonderzoek in opdracht van het
ministerie van OCW.

INHOUDSOPGAVE

Managementsamenvatting	I
1 Inleiding	1
1.1 Vraagstelling en aanpak van het onderzoek.....	2
1.2 Leeswijzer	6
2 Innovatieboxregeling	7
2.1 Inzet innovatieboxmiddelen	7
2.2 Gerealiseerde activiteiten	11
2.3 Effect innovatieboxmiddelen	18
3 Stageboxregeling	23
3.1 Inleiding.....	23
3.2 De mbo-instellingen en de stageboxmiddelen.....	23
3.3 De kenniscentra en de stageboxmiddelen.....	33
4 FES-middelen	39
4.1 De inzet van de FES-middelen door de instellingen.....	39
4.2 Gerealiseerde activiteiten	43
4.3 Effecten van de FES-middelen	46
5 Samenwerking van het mbo met de omgeving	49
5.1 Inleiding.....	49
5.2 Resultaten op het gebied van samenwerking.....	50
5.3 Geluiden van externe partijen over samenwerking.....	55
6 Verwachtingen en wensen voor de toekomst	59
7 Conclusies en aanbevelingen	63
7.1 Conclusies.....	63
7.2 Aanbevelingen	65
Literatuur	67
Bijlagen	69
Bijlage 1 Overzicht betrokkenheid instellingen bij onderdelen van het onderzoek.....	71
Bijlage 2 Overzicht betrokkenheid kenniscentra bij onderdelen van het onderzoek.....	75

MANAGEMENTSAMENVATTING

De regelingen

Van 2006 tot en met 2009 ontvingen mbo-instellingen (roc's, aoc's en vak-scholen) aanvullende middelen uit de Regelingen innovatiebox en stagebox. Ook kenniscentra ontvingen in deze periode geld, zij het dat het alleen middelen betrof uit de stagebox. De regelingen hadden als doel om de onderwijsinnovatie in het mbo te versterken en het aantal stage- en simulatie-plaatsen voor moeilijk plaatsbare deelnemers te bevorderen en de begeleiding van deze deelnemers te verbeteren. Beide regelingen kennen een looptijd tot 2010. Middelen uit de innovatiebox moeten uiterlijk in 2010 worden ingezet, de middelen uit de stagebox mogen nog tot en met 2011 worden benut.

Naast middelen uit de genoemde regelingen ontvingen de mbo-instellingen van 2006 tot en met 2008 FES-middelen. Het betrof een eenmalige additionele investering in het kader van het project 'Beroepsonderwijs in praktijk'. Een voorwaarde bij de inzet van deze middelen door de instellingen is dat deze voor 35 procent cofinanciering zorgen.

De middelen uit de regeling zijn als geormerkte middelen toegekend aan de instellingen waarbij de systematiek van de lumpsum is gevolgd. De verantwoording over de inzet van deze middelen vindt plaats via het geïntegreerd jaarverslag.

De evaluatie van de regelingen

Nu de regelingen verstrijken, wil de directie BVE van het ministerie van OCW weten welk effect de regelingen hebben gehad en wat de opvattingen zijn onder instellingen en kenniscentra over een mogelijk vervolg. Met de evaluatie zocht het ministerie het antwoord op de volgende hoofdvragen:

1. Hoe zijn de innovatiebox-, stagebox- en FES-middelen uit de regelingen ingezet in vergelijking met voorgaande jaren?
2. Wat zijn de effecten van de innovatiebox- en de stageboxregelingen?
3. Welke wensen leven er in het veld ten aanzien van een eventueel vervolg van de innovatiebox- en stageboxregelingen?

Om deze vragen te kunnen beantwoorden, heeft Regioplan Beleidsonderzoek aan het einde van het schooljaar 2009-2010 een onderzoek uitgevoerd dat de volgende vier onderdelen kende:

- Een monitor waarmee kwantitatieve gegevens zijn verzameld onder de mbo-instellingen (ter beantwoording van de eerste vraag). Ongeveer twee derde van de mbo-instellingen heeft hieraan deelgenomen. De grote instellingen zijn hierbij oververtegenwoordigd.

- Een deskresearch waarin de jaarlijkse verantwoording en rapportages over de inzet van alle 17 kenniscentra over de jaren 2006-2009 is bestudeerd (ter beantwoording van de eerste vraag voor de kenniscentra).
- Een effectmeting waarvoor gesproken is met 176 vertegenwoordigers (waaronder leden van het CvB, projectleiders en docenten) van negentien mbo-instellingen (14 roc's, 4 aoc's en 1 vakschool) en projectleiders van vier kenniscentra (ter beantwoording van vraag 2 en 3).
- Een expertmeting waarin, in twee sessies, met vertegenwoordigers van zes mbo-instellingen, drie kenniscentra, de MBO Raad en Colo de eerste bevindingen uit het onderzoek over de innovatie- en stagebox zijn getoetst en gesproken is over een eventueel vervolg van de regelingen (ter beantwoording van vraag 2 en 3).

De belangrijkste bevindingen die het onderzoek heeft opgeleverd, bespreken we hieronder.

De bevindingen uit de evaluatie

Vanaf 2008 zetten de mbo-instellingen een groter deel van de middelen die hen in die jaren zijn toegekend in, dan zij in 2006 en 2007 deden. Aangezien ze in 2008 en 2009 bovendien nog onbestede middelen uit 2006 en 2007, als gevolg van de late toekenning van de middelen in 2006, hebben ingezet, is er door de instellingen niet alleen *relatief* maar ook *absoluut* gezien een beduidend groter bedrag aan innovatie- en stageboxmiddelen ingezet dan in voorgaande jaren. Wat de stageboxmiddelen aangaat, geldt hetzelfde voor de kenniscentra.

We zien dit terug in de effecten van de regelingen: in 2008 en 2009 zijn er méér deelnemers en docenten bereikt met uit de innovatie- en stagebox bekostigde activiteiten en zijn er méér stage- en simulatieplaatsen voor moeilijk plaatsbare deelnemers gecreëerd dan 2006 en 2007. Overigens is het lastig om aan te tonen dat de toename direct is toe te schrijven aan de inzet van middelen uit de regelingen en niet bijvoorbeeld aan financiering uit het reguliere budget.

De meeste middelen uit de innovatiebox zijn ingezet met het doel competentiegericht onderwijs te bevorderen. Bij de stagebox is het meeste geld ingezet op de realisatie van extra stage- en simulatieplaatsen voor moeilijk plaatsbare deelnemers. De kenniscentra hebben naar schatting een derde van het budget ingezet op de werving van nieuwe leerbedrijven en de rest op de begeleiding hiervan en de ontwikkeling van producten om dit te ondersteunen.

In vergelijking met 2007 zijn de instellingen in 2008 'sneller' met de besteding van het FES-budget: tachtig procent van het budget is in 2008 uitgegeven. Het bedrag dat de instellingen uit de regeling hebben gekregen, is aangevuld met middelen uit andere bronnen. De aanvulling is voornamelijk afkomstig uit de reguliere basisfinanciering. Aan de voorwaarde dat 35 procent van het budget afkomstig moest zijn uit cofinanciering is door vrijwel elke instelling voldaan.

Het grootste deel van het budget is door de instellingen ingezet om les- en examenmateriaal voor competentiegericht onderwijs te ontwikkelen.

Op basis van het onderzoek stellen we vast dat de middelen uit de innovatiebox-, stagebox- en FES-regelingen veelal weloverwogen zijn ingezet door de mbo-instellingen en de kenniscentra. De resultaten zijn duidelijk zichtbaar, bijvoorbeeld bij de vernieuwing van het beroepsonderwijs, de professionalisering van de docenten, het ontwikkelde les- en examenmateriaal, de docentenstages, het toegenomen aantal leerbedrijven dat is geaccrediteerd voor AKA, niveau 1 en niveau 2 en de ondersteuning hiervan (door de kenniscentra). We zijn ook positief over de verankering van de effecten die zijn gerealiseerd met de middelen uit de Regelingen innovatiebox en FES. De instellingen geven aan dat de middelen als katalysator hebben opgetreden bij de invoering van het competentiegericht onderwijs (cgo) en dat het cgo mede daarom bij aanvang van het schooljaar 2010/2011 op een hoger plan staat dan zonder de middelen het geval zou zijn. De respondenten benadrukken echter dat er geen sprake van is dat het cgo 'af' is. Hoewel er met het eventuele wegvallen van middelen geen einde zou komen aan onderwijsinnovatie, bestaat er een reëel gevaar dat de innovatie verschaald. Dat lijkt in het bijzonder het geval bij kleine roc's die door hun beperkte omvang minder kostenefficiënt kunnen werken.

Over het blijvende karakter van de effecten die zijn gerealiseerd met de stageboxregeling maken zowel de instellingen als de kenniscentra zich zorgen. Ze menen dat de intensievere begeleiding en de contacten die zijn gelegd met het bedrijfsleven niet zonder de aanvullende middelen in stand kunnen worden gehouden. Duurzame ondersteuning van leerbedrijven en uitbreiding van het aantal erkende leerbedrijven (door een toenemende behoefte aan deze leerplaatsen) is volgens de kenniscentra noodzakelijk. Zeker in een tijd van economische recessie is de bereidheid van bedrijven om moeilijk plaatsbare deelnemers een stageplaats te bieden en te begeleiden erg kwetsbaar. Deze zorgen lijken gerechtvaardigd.

In de verschillende regelingen zijn de doelen breed geformuleerd. Daarbij krijgen de instellingen en kenniscentra de mogelijkheid om de middelen naar eigen inzicht te besteden, mits ze bedoeld zijn om de doelen te realiseren. Deze systematiek maakt het mogelijk om de al lopende processen binnen de instellingen te versterken, waardoor verduurzaming en borging verzekerd is. Mede daarom zijn de instellingen en de kenniscentra zeer tevreden over de regelingen.

Het vervolg van de regelingen?

De regelingen bieden de instellingen en de kenniscentra de kans om lopende ontwikkelingen op het gebied van onderwijsinnovatie intensiever en in een hoger tempo aan te pakken dan zonder de middelen uit de regelingen het

geval zou zijn. In de toekomst verkregen innovatieboxmiddelen zullen instellingen naar eigen zeggen met name gaan inzetten op het versterken van het cgo en op een verdere flexibilisering van de onderwijsorganisatie ten behoeve van een efficiëntere bedrijfsvoering en meer faciliteiten (met name digitaal) en maatwerk voor leerlingen. Met name voor de kleine roc's is het van belang dat de innovatieboxregeling wordt voortgezet. In dat licht zou in plaats van een systematiek waarbij innovatieboxmiddelen worden verdeeld op basis van het aantal leerlingen een systematiek gehanteerd kunnen worden die alle instellingen van een basisbedrag voorziet.

Voortzetting van de stageboxregeling lijkt noodzakelijk willen de tot op dit moment behaalde effecten behouden kunnen blijven. De bestaande systematiek wordt daarbij bij voorkeur gehandhaafd. Oormerking van stageboxmiddelen is volgens mbo-instellingen en de kenniscentra van groot belang willen de beschikbare middelen daadwerkelijk worden ingezet voor de doelgroep van moeilijk plaatsbare deelnemers.

Mochten de Regelingen innovatiebox en stagebox worden gecontinueerd, dan wordt bij de 'nieuwe' regelingen bij voorkeur niet afgeweken van de huidige aanpak, dat wil zeggen geormerkte middelen die er toe dienen om breed geformuleerde doelen te realiseren en waarvoor verantwoording wordt afgelegd via het jaarverslag. Een aandachtspunt is overigens wel dat er grote verschillen zijn in de kwaliteit van de verantwoording via het jaarverslag.

De evaluatie biedt geen uitsluitsel over de hoogte van de aanvullende middelen. Daarover zal het ministerie in overleg moeten treden met de sector en haar vertegenwoordigers.

1 INLEIDING

Sinds 2006 ontvangen mbo-instellingen¹ en de kenniscentra middelen in het kader van de stagebox- en de innovatieboxregeling.² De stageboxregeling beoogt het aantal stage- en simulatieplaatsen voor moeilijk plaatsbare deelnemers te bevorderen en deze deelnemers extra begeleiding te bieden. De innovatieboxregeling heeft als doel onderwijsinnovatie in het mbo te versterken. Beide regelingen kennen een looptijd tot 2010. Middelen die in het kader van de stageboxregelingen zijn ontvangen, mogen nog tot en met 2011 worden ingezet. Innovatieboxmiddelen moeten uiterlijk in 2010 worden ingezet.

De stage- en innovatieboxmiddelen zijn geormerkte middelen die zijn toegekend aan instellingen volgens de systematiek van de lumpsum. Dit betekent dat instellingen geen aanvragen in hoeverre te dienen om voor de middelen in aanmerking te komen. Een tweede kenmerk van de regelingen is dat de instellingen zelf bepalen op welke doelen binnen de regeling zij het accent leggen. Een derde kenmerk van zowel de innovatie- als de stageboxregeling is dat verantwoording over de inzet van deze middelen door de mbo-instellingen plaatsvindt via het geïntegreerd jaarverslag. De kenniscentra hebben door middel van rapportages aan OCW jaarlijks verantwoording afgelegd over de uitgevoerde activiteiten en resultaten. Daarnaast is in de regelingen vastgelegd dat medewerking moet worden verleend aan een monitor.

Naast de stage- en innovatieboxmiddelen ontvingen de mbo-instellingen in de jaren 2006 tot en met 2008 FES-middelen. Deze middelen betroffen een eenmalige additionele investering in het kader van het project 'Beroeps- onderwijs in praktijk'. De FES-middelen zijn op eenzelfde wijze aan de mbo-instellingen toegekend als de innovatie- en stageboxmiddelen. De instellingen konden deze FES-middelen onder voorwaarde van 35 procent cofinanciering inzetten op de volgende drie doelen: het ontwikkelen van lesmateriaal en examenmateriaal voor competentiegericht beroepsonderwijs, het investeren in kennis van docenten over het bedrijfsleven via docentenstages en het aanjagen van instroom vanuit zwakkere groepen uit de beroepsbevolking tot 23 jaar in maatwerktrajecten die vooral of geheel in de praktijk worden uitgevoerd. Deze doelen sluiten inhoudelijk nauw aan bij de doelen van de innovatie- en de stageboxregeling.

---

¹ Als we in het rapport spreken over mbo-instellingen bedoelen we daarmee roc's, aoc's en vakinstellingen.

² De kenniscentra hebben alleen in 2007 innovatieboxmiddelen ontvangen. Het onderzoek beperkt zich inzake de kenniscentra daarom tot de stageboxmiddelen.

Nu het eind van de regelingen in zicht is, oriënteert het ministerie van OCW zich op de eventuele continuering van de stage- en innovatieboxmiddelen. In haar overweging wil zij zich mede beraden op de effecten die tot nog toe met de regelingen zijn bewerkstelligd en op de opvattingen die leven in het veld met betrekking tot de noodzaak om deze middelen te continueren en de vorm waarin dat zou moeten gebeuren. Dit onderzoek is daarbij behulpzaam doordat het zicht biedt op de inzet en effecten van de middelen en de wensen die leven in het veld ten aanzien van de regelingen. Op basis van het onderzoek worden aanbevelingen gedaan over de eventuele continuering en systematiek van de stage- en innovatieboxregeling.

1.1 Vraagstelling en aanpak van het onderzoek

In het onderzoek dat we uitvoerden naar de innovatiebox, de stagebox en de FES-middelen stonden de volgende hoofdvragen centraal:

1. Hoe zijn de innovatiebox-, stagebox- en FES-middelen uit de regelingen ingezet in vergelijking met voorgaande jaren?
2. Wat zijn de effecten van de innovatiebox- en de stageboxregeling?
3. Welke wensen leven er in het veld ten aanzien een eventueel vervolg van de innovatiebox- en stageboxregeling?

Om de bovenstaande vragen te kunnen beantwoorden, is een onderzoek uitgevoerd dat uit de volgende onderdelen bestond:

- een monitor, uitgezet onder alle mbo-instellingen, die met name inzicht gaf op de eerste vraag;
- deskresearch, op basis van de jaarlijkse rapportages van Colo over de inzet van de stageboxmiddelen door de kenniscentra, voor de beantwoording van de eerste vraag voor de kenniscentra;
- een effectmeting, onder negentien mbo-instellingen en vier kenniscentra, voor de beantwoording van vraag 2 en 3;
- een expertmeting, met vertegenwoordigers uit het mbo, de kenniscentra, de MBO Raad en Colo, voor de beantwoording van vraag 2 en 3.

De verschillende onderdelen van het onderzoek worden hieronder beschreven.

Monitor

Alle aoc's, roc's en vakinstellingen hebben een vragenlijst ontvangen over de besteding van de FES-, innovatiebox- en stageboxmiddelen in 2008 en de besteding van de innovatie- en stageboxmiddelen in 2009. Deze vragenlijst omvatte een deel van de vragen uit de monitor die door KBA is ontwikkeld met als doel de besteding van dezelfde middelen in 2007 in kaart te brengen.³ Voordat de vragenlijsten naar de instellingen zijn verstuurd, is door de onderzoekers geprobeerd de vragen die betrekking hadden op 2008 te

---

³ Het betreft de kwantitatieve vragen uit dat onderzoek.

beantwoorden op basis van de jaarverslagen van de instellingen.⁴ Dat bleek over het algemeen in zeer beperkte mate mogelijk. Een groot aantal instellingen doet in haar jaarverslag zeer beperkt verslag over de inzet van de middelen.⁵ Een klein aantal instellingen rapporteert wel uitgebreid over de inzet van de middelen, maar op een andere wijze dan in de modellen die daarvoor ontwikkeld zijn en waarop de vragenlijst ten dele was gebaseerd.

De ten dele ingevulde vragenlijsten zijn tussen half en eind mei ge-e-mailed naar contactpersonen bij de instellingen met het verzoek deze verder aan te vullen en indien nodig te corrigeren.⁶

In tabel 1.1 staat het aantal instellingen weergegeven dat de vragenlijst heeft aangevuld en geretourneerd. Bij zeven instellingen die geen vragenlijst hebben ingevuld, hebben we gebruikgemaakt van gegevens uit hun jaarverslag. Van zestien van de 67 instellingen hebben we geen gegevens. De laatste ingevulde vragenlijst ontvingen we op 12 juli 2010.

Tabel 1.1 Informatiebron financiële gegevens van mbo-instellingen

	Totaal		Roc's		Aoc's		Vakinstellingen	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Vragenlijst teruggestuurd	44	66%	34	79%	6	55%	4	31%
Financiële gegevens uit jaardocument	7	10%	3	7%	2	18%	2	15%
Geen gegevens	16	24%	6*	14%	3	27%	7	54%
Totaal	67	100%	43*	100%	11	100%	13	100%

* Waaronder één hogeschool met een mbo-afdeling.

De respons, opgevat als het aantal instellingen waarvan financiële gegevens met betrekking tot innovatiebox-, stagebox- en FES-middelen bekend is, bedraagt onder het totaal van de mbo-instellingen 76 procent. De roc's en aoc's met een respons van respectievelijk 86 en 73 procent zijn daarin relatief sterk vertegenwoordigd. De respons van 46 procent onder de vakinstellingen blijft daar bij achter. De stage- en innovatieboxmiddelen zijn naar rato van het aantal leerlingen over de instellingen verdeeld. Het overgrote deel van de middelen is daarmee naar roc's gegaan (zie verder hoofdstuk 2 en 3). Met een hogere respons onder de roc's is daarmee in het onderzoek een groter deel van de innovatie- en stageboxmiddelen 'gedekt' dan in 2007. Dit betekent dat het onderzoek over 2008 en 2009 een vollediger beeld geeft op het niveau van de besteding van de totale middelen. Op het niveau van de vakinstellingen

⁴ De jaarverslagen over 2009 waren op dat moment (juni 2010) nog niet beschikbaar.

⁵ Het gebruik van de zogenaamde resultatenbox door de mbo-instellingen bij de verantwoording is ook pas verplicht vanaf 2009.

⁶ De contactpersonen bij de instellingen zijn verkregen via de MBO Raad.

kunnen we met het onderzoek van 2008 en 2009 een minder volledig beeld geven dan in 2007 het geval was. Desalniettemin mag op grond van deze respons gesteld worden dat met het onderzoek ook op instellingsniveau een goed beeld van de inzet van innovatie-, stagebox- en FES-middelen wordt gegeven.

Een van de doelen van het onderzoek is in kaart te brengen hoe de besteding van innovatie-, stagebox- en FES-middelen zich door de tijd heen heeft ontwikkeld. In het geval van de inzet bij de instellingen moeten de gegevens die in 2008 en 2009 verzameld zijn, worden vergeleken met de gegevens die over 2006 en 2007 zijn verzameld door KBA. Alhoewel de respons van het aantal instellingen ongeveer gelijk is aan de respons in het onderzoek naar 2007, kunnen de absolute gegevens uit de verschillende jaren niet altijd goed met elkaar vergeleken worden. In het onderzoek naar 2008 en 2009 is de respons onder roc's en daarmee de respons onder grote instellingen groter dan in 2007. Vanwege dit verschil zijn in de rapportage vergelijkingen van absolute bedragen achterwege gelaten. Het is immers niet duidelijk in hoeverre een absolute toename van de middelen die zijn ingezet voor een bepaald doel het gevolg is van het feit dat in 2008 grotere instellingen dan in 2007 in het onderzoek zijn betrokken of dat deze toename moet worden toegeschreven aan een grotere bijdrage per instelling. Ontwikkelingen zijn daarom in beeld gebracht door verhoudingen in de verschillende jaren met elkaar te vergelijken.

- Deskresearch** Om de vragen over de inzet van de stageboxmiddelen door de kenniscentra te kunnen beantwoorden, zijn de jaarlijkse rapportages die het Colo daarover heeft uitgebracht bestudeerd. De informatie is in deze rapportage samenvattend verwerkt. Aanvullend zijn, daarbij ondersteund door Colo, gegevens verzameld over de feitelijke besteding van de stageboxmiddelen in 2008 en 2009 door de zeventien kenniscentra.
- Effectmeting** Bij de selectie van de instellingen die voor de effectmeting zijn benaderd, is rekening gehouden met regionale spreiding en een goede spreiding over roc's, aoc's en vakinstellingen. Bij de selectie van roc's is bovendien rekening gehouden met de grootte van de instellingen, zodat zowel kleine, middelgrote als grote roc's in dit onderdeel van het onderzoek betrokken zouden zijn. De geselecteerde instellingen zijn benaderd met het verzoek gesprekken te regelen met een lid van het college van bestuur, vier projectleiders en per project een aantal docenten. De gesprekken moesten aansluitend op elkaar plaatsvinden. Instellingen konden zelf de datum van het bezoek vaststellen en zelf de projecten selecteren, al kregen zij wel het verzoek zowel stage- als innovatieboxprojecten te selecteren. Op deze manier hoopten we de medewerking van een groot aantal instellingen aan de effectmeting te realiseren ondanks de beperkte hoeveelheid tijd die de instellingen daarvoor nog beschikbaar hadden in verband met de naderende zomervakantie. Aan de effectmeting hebben uiteindelijk negentien in plaats van de beoogde twintig instellingen hun medewerking verleend. Het betrof vier aoc's, veertien

roc's en één vakinstelling (zie bijlage 1). De vakinstellingen zijn, evenals bij de monitor, door een tegenvallende respons ondervertegenwoordigd.

Over het algemeen was de bereidheid tot deelname aan de effectmeting heel goed. Bij een aoc dat in eerste instantie is benaderd voor medewerking, zag men door de lopende reorganisatie geen mogelijkheden om de onderzoekers te ontvangen. Het daarvoor in de plaats benaderde aoc bleek geen innovatie- en stageboxmiddelen te hebben ingezet. Om de redenen daarvoor te achterhalen, heeft hier een telefonisch interview plaatsgevonden met een lid van het college van bestuur en de controller.

Ook bij een van de roc's is gekozen voor een telefonische benadering, omdat daar pas in een zeer laat stadium te kennen is gegeven dat men toch aan het onderzoek wilde meewerken.

De werving van vakinstellingen liep moeizaam. Twee van de drie benaderde vakinstellingen hebben ondanks de vele verzoeken die we per e-mail en telefonisch hebben gedaan uiteindelijk geen datum gegeven waarop de instelling bezocht kon worden. De respons onder vakinstellingen is daarmee beperkt tot één instelling.

Voor de effectmeting zijn bij de instellingen in totaal 176 personen gesproken (zie tabel 1.2). In die gesprekken zijn 66 projecten doorgenomen met projectleiders en meestal ook met docenten. Onder de categorie overig vallen met name beleidsmedewerkers, directeuren, financieel medewerkers en (2) deelnemers die een presentatie hielden over het leerwerkbedrijf waarin zij werkzaam waren. De bezoeken aan de instellingen vonden plaats in de periode van half juni tot half juli 2010.

Tabel 1.2 Overzicht van gesproken personen in de effectmeting

	Roc's (n=14)	Aoc's (n=4)	Vakinstelling en (n=1)	Totaal (n=19)
CvB-leden	15	4	1	20
Projectleiders	56	13	4	73
Docenten	40	11	4	65
Overig	15	3	0	18
Totaal	126	31	9	176

Voor de effectmeting onder de kenniscentra zijn de coördinator stagebox van Colo en contactpersonen van vier kenniscentra bevroegd.⁷ Bij de selectie van de kenniscentra is erop gelet dat kenniscentra van uiteenlopende omvang en uit diverse sectoren vertegenwoordigd waren (zie bijlage 2 voor de betrokkenheid van kenniscentra bij de verschillende onderdelen van het onderzoek).

Naast de gesprekken die bij de instellingen en de kenniscentra zijn gevoerd, zijn contactpersonen bij bedrijven telefonisch geïnterviewd over de samenwerking met de mbo-instellingen. Aanvankelijk was het de bedoeling dat de

⁷ De gesprekken met Colo en twee van de kenniscentra zijn telefonisch gevoerd. Twee van de vier kenniscentra zijn voor deze gesprekken door de onderzoeker bezocht.

contactpersonen bij deze bedrijven gekoppeld zouden zijn aan projecten die bij de instellingen besproken waren. Bij een groot deel van de besproken projecten bleken echter geen contactpersonen uit het bedrijfsleven betrokken te zijn. Voor een deel van de projecten waarbij wel contactpersonen uit het bedrijfsleven betrokken waren, zijn geen contactpersonen doorgegeven. Om toch een substantieel aantal personen uit bedrijven te spreken te krijgen, is gebruikgemaakt van het aanbod van Colo om de kenniscentra contactpersonen aan te laten dragen. Dit heeft er uiteindelijk toe geleid dat van de 27 contactpersonen die door dertien instellingen waren voorgedragen er achttien zijn geïnterviewd. Van de 26 contactpersonen die zijn aangedragen door zeven kenniscentra zijn er 23 geïnterviewd. Alhoewel een redelijk aantal interviews heeft plaatsgevonden, blijft het moeilijk om op grond van deze gesprekken algemene uitspraken te doen over de invloed die de innovatie- en stageboxmiddelen hebben gehad op de samenwerking tussen mbo-instellingen en bedrijven.

Expertmeeting In de derde week van juli 2010 zijn twee expertmeetings georganiseerd. In deze expertmeetings is met de deelnemers gesproken over het effect van de stage- of innovatieboxregeling en de wensen met betrekking tot die regelingen voor de toekomst. Aan de expertmeeting die is gewijd aan de stageboxregeling hebben vertegenwoordigers van drie kenniscentra, een roc, een vakinstelling, Colo en de MBO Raad deelgenomen. Aan de expertmeeting die is gewijd aan de innovatieboxregeling namen vertegenwoordigers van vier roc's deel (zie voor een overzicht van de deelnemende instellingen en kenniscentra respectievelijk bijlage 1 en 2).

1.2 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we de inzet en de effecten van de innovatieboxmiddelen. In hoofdstuk 3 worden de inzet en de effecten van de stageboxmiddelen beschreven en in hoofdstuk 4 de inzet van de FES-middelen. Hoofdstuk 5 is gewijd aan de ontwikkelingen op het gebied van samenwerking als gevolg van de stage- en innovatieboxmiddelen. In hoofdstuk 6 beschrijven we de verwachtingen en wensen van het veld op het gebied van innovatie en stagemiddelen. De belangrijkste conclusies van het onderzoek en de aanbevelingen die daaruit voortvloeien, staan beschreven in hoofdstuk 7.

2 INNOVATIEBOXREGELING

Na 2007 is de inzet van innovatieboxmiddelen sterk toegenomen. Dit heeft geresulteerd in een forse toename van het aantal activiteiten dat instellingen met innovatieboxmiddelen hebben ontplooid om de doelen die in de innovatieboxregeling centraal staan te realiseren. Het overgrote deel van de innovatieboxmiddelen, ten minste twee derde, is sinds 2007 ingezet op het bevorderen van competentiegericht onderwijs.

Instellingen hebben dankzij de innovatieboxmiddelen sneller een hogere kwaliteit van hun cgo weten te realiseren. Er is een keur aan producten als handleidingen, protocollen en onderwijsprogramma's ontwikkeld waarbij vaak ook aandacht was voor de implementatie (het creëren van draagvlak voor en het werken met deze nieuwe concepten, producten en werkwijzen) daarvan. Daarmee is een zekere verduurzaming gerealiseerd.

De overige dertig procent van de innovatieboxmiddelen zijn min of meer gelijk verdeeld over de andere doelen van de innovatieboxregeling: het verbeteren van de aansluiting in de beroepskolom, het betrekken van het bedrijfsleven bij het beroepsonderwijs en het bevorderen van ondernemerschap. Ook voor deze doelen geldt dat het aantal activiteiten dat daarop is ondernomen door instellingen fors is toegenomen. Activiteiten op deze gebieden hebben volgens de betrokkenen in de instellingen vaak tot een beter contact met andere onderwijsinstellingen of met het bedrijfsleven geleid. Om deze contacten in stand te houden, zal blijvend geïnvesteerd moeten worden. Of dat gefaciliteerd zal worden, is mede afhankelijk van de financiële situatie bij de instellingen. Bij een aantal instellingen is die situatie slecht en wordt de komende jaren bezuinigd. Of zij al hun activiteiten kunnen voortzetten, is volgens hen voor een belangrijk deel afhankelijk van de beschikbaarheid van additionele middelen.

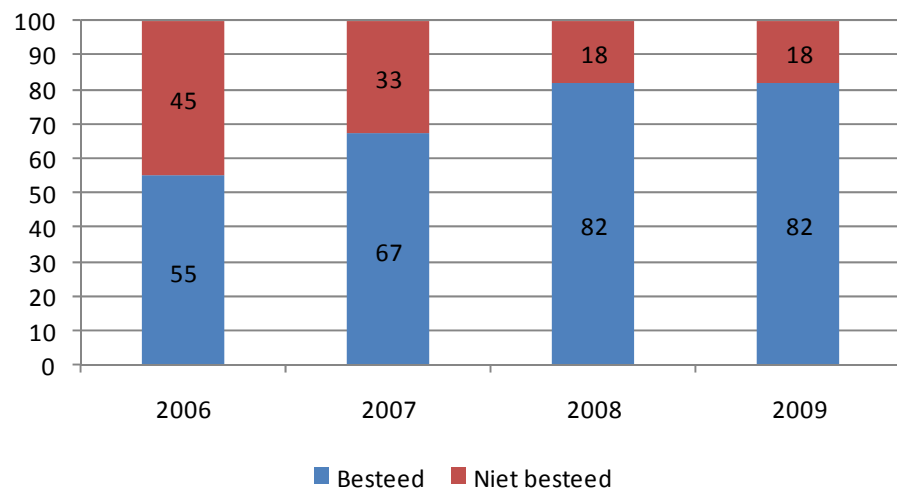
2.1 Inzet innovatieboxmiddelen

Er bestaan grote verschillen in omvang tussen de innovatieboxmiddelen die, naar rato, aan de instellingen zijn toegekend (zie tabel 2.1). Aoc's en vakinstellingen hebben beduidend minder deelnemers dan roc's. Het overgrote deel van de middelen is dan ook naar roc's gegaan. Ook tussen de roc's zijn er grote verschillen in de hoeveelheid innovatieboxmiddelen die zij ontvangen hebben. Die bedragen lopen uiteen van iets meer dan 200.000 euro tot ruim 2 miljoen euro.

Tabel 2.1 Toegekende innovatieboxmiddelen in 2008¹

Type instelling	Aantal instellingen	Gemiddelde IB toekenning	Laagste IB toekenning	Hoogste IB toekenning
Roc's	36	€ 1.088.086	€ 210.765	€ 2.333.000
Aoc's	8	€ 407.447	€ 174.643	€ 1.029.616
Vakinstellingen	6	€ 158.133	€ 73.417	€ 261.600
Totaal	50	€ 867.590	€ 73.417	€ 2.333.000

In 2008 en 2009 zetten de instellingen een aanzienlijk groter deel van de innovatieboxmiddelen in die zij te besteden hadden dan in 2006 en in 2007. Dit te besteden bedrag bestond naast de bedragen die zij in die jaren ontvingen uit de middelen die vanuit voorgaande jaren zijn doorgeschoven. Daarmee is de inzet van innovatieboxmiddelen niet alleen relatief maar ook absoluut gestegen.

Figuur 2.1 Percentage bestede innovatieboxmiddelen in 2006², 2007, 2008 en 2009

Uit de gesprekken die in het kader van de effectmeting gevoerd zijn met de leden van colleges van bestuur blijken Innovatie- en stageboxmiddelen en in 2008 ook de FES-middelen te zijn samengebracht in een pot 'additionele middelen'. Een deel van de middelen is centraal ingezet en een deel is, meestal naar rato, over de organisatieonderdelen verdeeld. Organisationsonderdelen (meestal opleidingsteams) moesten duidelijk maken hoe zij de middelen wilden gaan inzetten en op welke wijze dat de doelen van de organisatie ten goede zouden komen.

¹ De gegevens over 2006 zijn gebaseerd op Keppels, Koenraadt, Meijer (2009), pagina 12, tabel 3.2.

² In 2009 zijn nagenoeg dezelfde middelen toegerekend als in 2008.

Met de inzet van de innovatieboxmiddelen konden de instellingen daarmee hun strategisch beleid versterken. Dit was volgens de geïnterviewden mogelijk door de brede formulering van de doelen van de innovatiebox, en het feit dat de doelen van de innovatieboxregeling goed aansloten bij het strategisch beleid van de instellingen.³

In de verantwoording van de middelen zijn deze vertaald naar de vier doelen van de innovatiebox. Dat betreft:⁴

- doel 2) bevorderen van competentiegericht onderwijs;
- doel 3) verbeteren van de aansluiting en doorstroming binnen de beroepskolom;
- doel 4) vernieuwen beroepsonderwijs met het bedrijfsleven, met name het mkb;
- doel 5) bevorderen ondernemerschap.

De innovatieboxmiddelen kunnen daarnaast gebruikt worden als cofinanciering van de FES.

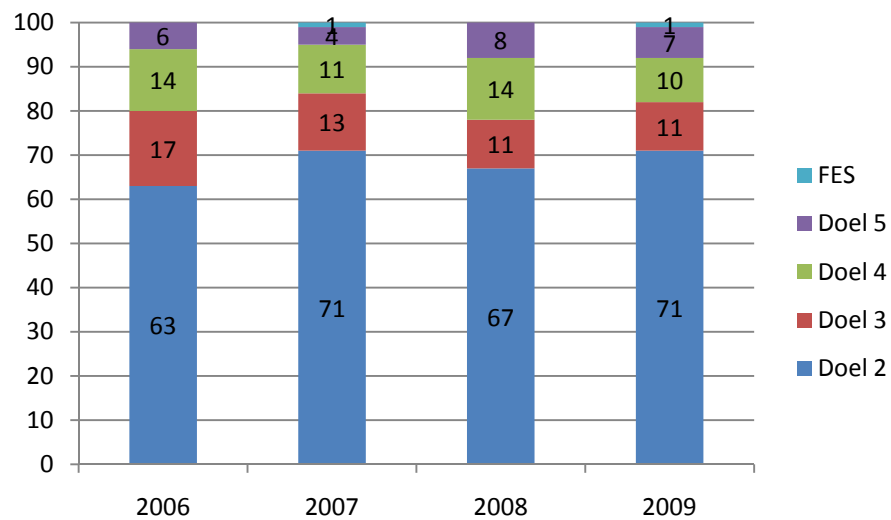
De innovatieboxmiddelen zijn vooral gebruikt voor het bevorderen van het competentiegericht onderwijs (zie figuur 2.2). Ruim twee derde van de middelen is in zowel 2006, 2007, 2008 als 2009 voor dit doel ingezet. De overige dertig procent van de middelen is vooral ingezet op het verbeteren van de aansluiting en doorstroming binnen de beroepskolom en de contacten met het bedrijfsleven. De aoc's wijken in de besteding van de innovatieboxmiddelen af van de roc's en de vakinstellingen. Zij hebben ongeveer de helft van hun innovatieboxmiddelen ingezet voor de bevordering van competentiegericht onderwijs. In tegenstelling tot roc's en vakinstellingen hebben aoc's wel innovatieboxmiddelen aangewend als aanvullende financiering voor de FES-doelen. In 2008 ging het om zestien procent en in 2009 om twintig procent van de innovatieboxmiddelen.

---

³ Hierdoor was het bij de bespreking van activiteiten die met innovatie- en of stageboxmiddelen werden bekostigd voor de betrokkenen niet altijd duidelijk of het daarbij om stage- of innovatieboxmiddelen ging.

⁴ Bij de nummering van de doelen is aangesloten bij de door de MBO Raad in 2006 ingevoerde conventie. De doelen van de FES-regeling kregen daarbij de nummers 1.1 tot en met 1.3, de doelen van de innovatiebox de nummers 2 tot en met 5 en de doelen van de stagebox de nummers 6.1 en 6.2.

Figuur 2.2 De verdeling van de innovatieboxmiddelen over de innovatieboxdoelen in 2006, 2007, 2008 en 2009

Doel 2, het bevorderen van competentiegericht onderwijs, is opgedeeld in de volgende subdoelen:

subdoel 2.1: versterken van de beroepspraktijkvorming;

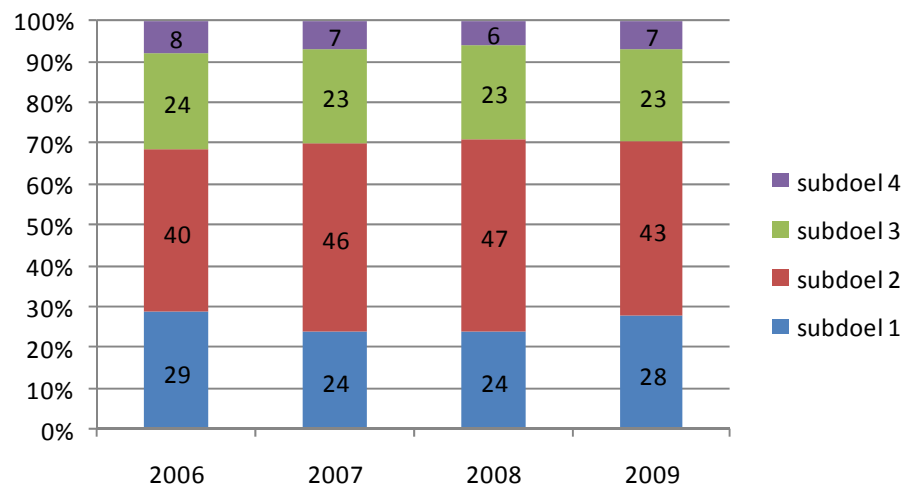
subdoel 2.2: optimaliseren en flexibiliseren van de schoolorganisatie;

subdoel 2.3: verbeteren van de deelnemersbegeleiding – binnenschools;

subdoel 2.4: verbeteren van de deelnemersbegeleiding – buitenschools.

Het grootste deel van de innovatieboxmiddelen die zijn ingezet op doel 2 is gebruikt om de schoolorganisatie te optimaliseren en te flexibiliseren. Aan het verbeteren van de buitenschoolse deelnemersbegeleiding worden nauwelijks middelen besteed. Er zijn door de jaren heen nauwelijks verschuivingen waar te nemen in de verdeling van de middelen over de verschillende subdoelen.

Figuur 2.2a De verdeling van de innovatieboxmiddelen die zijn ingezet op doel 2 over de subdoelen in 2006, 2007, 2008 en 2009

2.2 Gerealiseerde activiteiten

In deze paragraaf beschrijven we het type activiteiten waarvoor instellingen innovatieboxmiddelen hebben ingezet. Een score van tachtig procent op een bepaald type activiteiten wil zeggen dat tachtig procent van de instellingen het betreffende type activiteiten (mede) heeft bekostigd met innovatieboxmiddelen. De overige twintig procent instellingen ontplooit mogelijk ook dit type activiteiten, maar zet daarvoor geen innovatieboxmiddelen in.

De toename van de ingezette innovatieboxmiddelen vertaalt zich in een toename van het type activiteiten dat instellingen met deze middelen ontplooid hebben. Zo heeft in 2007 vijftien procent van de instellingen met innovatieboxmiddelen activiteiten opgezet ter verbetering van de aansluiting in de beroepskolom. In 2008 en 2009 heeft meer dan 85 procent van de instellingen activiteiten op dit gebied bekostigd met innovatieboxmiddelen. Ook het aantal instellingen dat innovatieboxmiddelen heeft aangewend voor activiteiten ter bevordering van ondernemerschap en de vernieuwing van het beroeps- onderwijs met bedrijven is na 2007 sterk toegenomen.

Tabel 2.2 Percentage mbo-instellingen dat innovatieboxmiddelen inzet op de doelen van de innovatieboxregeling in 2007, 2008 en 2009

Doel	2007 (n=42)	2008 (n=40)	2009 (n=40)
2) Bevorderen competentiegericht onderwijs	70%	93%	95%
3) Verbeteren aansluiting beroepskolom	15%	85%	88%
4) Vernieuwen beroepsopleiding met (mkb) bedrijven	30%	83%	85%
5) Bevorderen ondernemerschap	20%	85%	83%

In de navolgende subparagrafen bespreken we per doel de door de instellingen met innovatieboxmiddelen gerealiseerde activiteiten.

2.2.1 Activiteiten ter bevordering van het competentiegericht onderwijs

Het aantal activiteiten ter bevordering van het competentiegericht onderwijs waarvoor instellingen innovatieboxmiddelen hebben ingezet, is na 2007 sterk toegenomen (zie tabel 2.3). Vrijwel alle instellingen hebben innovatieboxmiddelen aangewend om, ter optimalisering van de schoolorganisatie, docenten en/of het management te professionaliseren. Daarnaast hebben bijna alle instellingen innovatieboxmiddelen geïnvesteerd in de professionalisering van docenten voor een verbetering van de binnenschoolse begeleiding van deelnemers.

Bij de meeste activiteiten is een grote toename van 2007 naar 2008 waar te nemen, waarna het zich stabiliseert. Op een klein aantal activiteiten neemt het percentage instellingen dat daarop innovatieboxmiddelen investeert in 2009 nog verder toe. Dit betreft:

- het verbeteren van de structuur voor BPV-relatiebeheer;
- professionalisering van docenten/management ter optimalisering van de schoolorganisatie;
- flexibiliseren van de schoolorganisatie;
- professionalisering van praktijkopleiders.

Tabel 2.3 Percentage instellingen dat innovatieboxmiddelen inzet op kernactiviteiten ter bevordering van competentiegericht onderwijs in 2007, 2008 en 2009

Kernactiviteit per doel	2007 (n=42)	2008 (n=40)	2009 (n=40)
2.1 Versterken van de beroepspraktijkvorming:			
a. Optimaliseren beroepspraktijkvorming/theorie – praktijk	43%	88%	85%
b. Opzetten van leerbedrijven en -afdelingen	38%	73%	73%
c. Verbeteren structuur voor BPV-(relatie)beheer	33%	73%	78%
2.2 Optimaliseren van de schoolorganisatie:			
a. Professionaliseren van docenten/management	33%	83%	93%
b. Invoeren managementinformatiesysteem/ leerlingvolgsysteem	36%	75%	75%
c. Flexibiliseren van de schoolorganisatie	25%	73%	88%
2.3 Verbeteren begeleiding deelnemers binnenschools:			
a. Invoeren nieuwe begeleidingsmethodiek	35%	85%	88%
b. Professionaliseren van docenten	33%	88%	88%
c. Opzetten ZAT (Zorg Advies Team)	17%	73%	75%
2.4 Verbeteren begeleiding deelnemers buitenschools:			
d. Verbeteren afstemming school – bedrijf	30%	90%	85%
e. Professionaliseren praktijkopleiders	15%	63%	70%

Dat het grootste deel van de innovatieboxmiddelen is ingezet voor het bevorderen van competentiegericht onderwijs komt eveneens tot uiting in de projecten die bij de bezoeken aan de instellingen ter sprake zijn gebracht. Het overgrote deel van de besproken projecten was erop gericht competentiegericht onderwijs te bevorderen.

Bij vrijwel alle instellingen vormde de invoering of doorontwikkeling van cgo een centraal beleidsdoel. Het hieronder beschreven project bij het Gilde College is op een aantal punten exemplarisch voor de wijze waarop de invoering en ontwikkeling van cgo met de inzet van de innovatieboxmiddelen is vormgegeven bij veel van de bezochte instellingen:

- het project bouwt voort op een visiestuk van het CvB;
- in het project is een ontwikkelgroep opgezet waarin zowel leden van onderwijsteams als onderwijskundigen (uit een centrale dienst) zitting hebben;
- de leden van de ontwikkelgroep zijn vrijgemaakt voor deelname daaraan;
- er is gewerkt aan de ontwikkeling/uitbouw van onderwijsprogramma's.

Invoering Competentiegericht leren (CGL), Gilde opleidingen

Het CvB heeft in 2006 de grote lijnen voor competentie gericht leren vastgelegd in een visiestuk. De sector Zorg en Welzijn is daarmee in het schooljaar 2006-2007 aan de slag gegaan. Eerst was de inzet om dat voor alle niveaus tegelijk te doen, maar dat bleek al snel te ambitieus. De sector is daarom begonnen met de ontwikkeling van CGL voor niveau 2. Een ontwikkelgroep, met daarin ook onderwijskundigen, heeft een onderwijsprogramma ontwikkeld en zorgt voor afstemming met de praktijk. Daarvoor werden onder meer mensen uit de beroepspraktijk ingehuurd (en betaald om verzekerd te zijn van de inzet). Achteraf bezien is het een gelukkige keuze geweest om eerst met één niveau verder te gaan. Daaruit kon men opmaken dat het werkt en verdween de scepsis die bij een deel van de docenten wel leefde.

In 2007 is men verder gegaan met niveau 3 en 4. Ook daar was sprake van een overkoepelende projectgroep die begon met de vragen: Hoe kunnen we het CGL vormgeven? en Wat doen we met de BPV? Er is materiaal gezocht en er zijn schrijfgroepen gestart waarin docenten het curriculum verder uitbouwen. Inmiddels is men halverwege met de implementatie van CGL: ook de komende jaren zal er nog het een en ander moeten worden ontwikkeld en zullen eerdere ontwikkelingen, waar nodig, worden bijgesteld. Een implementatie als deze duurt zo'n acht jaar, oftewel de periode waarin twee generaties studenten een volledige opleiding hebben afgerond.

Verantwoording wordt via jaarverslag en activiteitenplan afgelegd naar CvB en MR. Er wordt veel gepraat met de leerlingen, hetgeen betekent dat men goed weet wat er leeft en indien nodig de ontwikkelingen kan bijstellen. Het proces verloopt volgens plan. Met behulp van de middelen konden de docenten deels worden vrijgeroosterd voor de ontwikkeling van het CGL. Deze uren moeten steeds meer uit de bestaande formatie komen. Verder heeft er veel scholing plaatsgevonden en is er met behulp van docentenstages een sterkere uitwisseling met het bedrijfsleven tot stand gebracht.

Effecten: voor de eerste- en tweedejaars ligt het programma klaar. Er doen zich daarbij steeds minder knelpunten voor en de afstemming tussen de locaties is beter. In algemene zin sluit de theorie beter aan op de praktijk. Effect bij BPV is dat er geïnvesteerd is in het informeren van leerbedrijven, er vinden extra stagebezoeken plaats. Het bedrijfsleven is daarover, maar ook over de uitwisseling door middel van de docentenstages, enthousiast.

Knelpunten: De voortdurende bijstelling van kwalificatiedossiers. In het begin was men nog erg zoekend, dat leverde ook voor de leerlingen onduidelijkheden op. Inmiddels heeft men de slag wel te pakken, hetgeen ook voor de leerlingen positief is, ze hebben meer houvast. Voor de docenten is het lastig om de taken af te bakenen: het werk als docent en het werk als ontwikkelaar loopt makkelijk door elkaar.

Het hierboven beschreven project bij Gilde Opleidingen heeft vooral betrekking op de inhoudelijke vormgeving van de cgo-opleidingen. Naast projecten die gericht waren op de inhoud zijn tijdens de bezoeken aan instellingen veel projecten ter sprake gekomen die ten doel hadden opleidingsteams op een manier te laten werken die beter past bij de meer op de praktijk gebaseerde manier van leren. Bij het Regio College is dat onder meer gedaan door middel van het project Focus, dat hieronder beschreven staat.

Focus, Regio College

Focus betreft een inmiddels afgerond scholingsproject voor docenten ten behoeve van onderwijs- en organisatievernieuwing. Docenten kregen hiervoor een persoonlijk budget tot hun beschikking dat zij binnen de kaders naar eigen inzicht konden gebruiken. Aanvankelijk was het de bedoeling dat er vanuit de docenten een duidelijke vraag naar een specifiek aanbod naar voren zou komen dat vervolgens door de onderwijskundigen in de organisatie ontwikkeld zou worden. Dat bleek niet te werken. Daarop is besloten toch zelf een aanbod te ontwikkelen waarvoor vervolgens wel belangstelling bleek. De begeleiding en de projectleiding van Focus zijn bekostigd uit innovatiemiddelen.

Het effect van het project is dat het eigenaarschap voor professionalisering onder het personeel is bevorderd. Uit het medewerkerstevredenheidsonderzoek blijkt dat docenten zich beter bewust zijn van hun eigen kwaliteiten en van hetgeen ze nog verder moeten ontwikkelen en dat zij gemotiveerd zijn daaraan te werken. De scholingstijd wordt beter dan voorheen benut, echter de tien procent tijd voor scholing die in de cao genoemd staat, wordt niet collectief gehaald.

Dit project liep parallel aan de invoering van resultaat verantwoordelijke teams. Vanuit P&O gezien zou nu idealiter een verdiepingsslag worden gemaakt, met meer aandacht voor sturing en evaluatie. Dat kan niet op het noodzakelijke niveau door de financiële situatie van het Regio College en de voorziene afbouw van de innovatiemiddelen. De projectleider vreest dat de gestelde doelen wat betreft professionalisering daardoor uiteindelijk niet gehaald zullen worden. Ze verwacht dat er daardoor in de toekomst meer gestuurd zal worden op de ontwikkeling van personeel en teams.

Een ander type projecten dat veelvuldig bij de bezoeken aan de instellingen ter sprake is gekomen, betreft het opzetten van onderwijsleerbedrijven. Uit de gesprekken kwam een grote diversiteit aan onderwijsleerbedrijven naar voren. Soms is een onderwijsleerbedrijf gekoppeld aan eenmalige evenementen, soms bestaat een onderwijsleerbedrijf uit een omgeving die leerlingen uit diverse opleidingen en van diverse niveaus de mogelijkheid biedt om praktijkervaring op te doen. Voor het opzetten van onderwijsleerbedrijven zijn overigens niet alleen innovatieboxmiddelen, maar ook geregeld stageboxmiddelen ingezet (zie ook hoofdstuk 3). Een voorbeeld van een onderwijsleerbedrijf is woonzorgcentrum De Rietvinck in Amsterdam.

Woonzorgcentrum De Rietvinck, ROC van Amsterdam

De Rietvinck is een woonzorgcentrum voor ouderen dat door studenten van het ROCvA wordt gerund, samen met en onder verantwoordelijkheid van werkcoaches. Het centrum heeft (zorg)appartementen en kleinschalige groepswoningen waar cliënten zelfstandig kunnen wonen in een beschermde omgeving.

Binnen De Rietvinck lopen studenten van verschillende opleidingen stage. Het gaat om leerlingen van zorgopleidingen, maar ook van de opleidingen beveiliging (met name om sociale vaardigheden op te doen) en uiterlijke verzorging.

Dagelijks wordt per student vastgesteld wat de leerdoelen zijn en hoe die gerealiseerd worden. Het 'leren in de context' wordt bewaakt door de opleidingscoach die op het woonzorgcentrum aanwezig is. Zij bekijkt de leerdoelen vanuit het curriculum.

De leerlingen worden begeleid door 'werkcoaches'. De mate van begeleiding verschilt per leerling en is afhankelijk van het niveau van de leerling. De werkcoaches zijn gediplomeerd verzorgende en zijn specifiek voor deze coachende functie geworven.

Bij het woonzorgcentrum hoort het onderwijsconcept 'leren in de context'. Dit concept wordt op basis van de ervaringen verder ontwikkeld. Het doel is dat praktijk en theorie uiteindelijk samengaan. cgo wordt hierbij opgevat als 'leren in de beroepspraktijk'. Momenteel wordt gezocht naar de balans tussen onderwijs in de praktijk en onderwijs in de klas.

2.2.2 Activiteiten ter verbetering van de aansluiting en doorstroming binnen de beroepskolom

In 2007 waren bij de meeste instellingen de activiteiten ter verbetering van de aansluiting en doorstroming van de beroepskolom nog beperkt tot het maken van afspraken over doorlopende leerlijnen. In 2008 en 2009 zijn veel instellingen ook activiteiten gaan ontplooiën om het in-, door- en uitstroomstelsel te gaan verbeteren (zie tabel 2.4).

Tabel 2.4 Percentage mbo-instellingen dat innovatieboxmiddelen inzet op de kernactiviteiten bij de verbeteren van de aansluiting bij de beroepskolom in 2007, 2008, 2009

Kernactiviteit	2007 (n=42)	2008 (n=40)	2009 (n=40)
a. Maken afspraken doorlopende leerlijn vmbo-mbo-hbo	83%	80%	85%
b. Verbeteren in-, door-, en uitstroomstelsel	26%	75%	78%

De projecten die in de bezoeken aan de instellingen ter sprake zijn gekomen, richten zich vooral op de verbetering van de aansluiting bij het vmbo. Zij zijn er veelal op gericht leerlingen in het vmbo kennis te laten maken met de manier van werken in het mbo en hen een bewustere keuze te laten maken voor een vervolgopleiding met als doel de uitval of vertraging als gevolg van een verkeerde studiekeuze te voorkomen. Hieronder staat een project beschreven bij ROC Willem I, dat zich zowel op vmbo als hbo richt.

Doorlopende leerlijnen vmbo-mbo-hbo, Koning Willem I College

ROC Willem I heeft een verzameling deeltrajecten die ten doel hebben de doorstroom tussen verschillende opleidingen te verbeteren. Voorbeelden van trajecten zijn Einstein4U (voor derdejaars vmbo-t met vijf deelnemende vmbo-scholen, bestaande uit een competentiewijzer en een lesprogramma daaromheen: in vier fasen van zelf ontdekken naar sector ontdekken), sectorwerkstuk (voor vierdejaars vmbo-t, veertien deelnemende scholen, duizend leerlingen die gedurende tien weken aan een sectorwerkstuk werken op het roc) en koppeling van niveau 4-opleidingen aan een hbo-instelling (waarbij mbo-leerlingen een periode onderwijs volgen aan deze hbo-instelling). Ook is in de studieloopbaanbegeleiding meer aandacht voor een toekomst in het hbo.

In de op het vmbo gerichte projecten leren de vmbo-leerlingen de sectoren kennen en maken ze kennis met het onderwijs in het mbo. Het resultaat is dat meer leerlingen weten wat ze willen kiezen, hoewel de uitval vervolgens niet veel lager is, is de binding van de voormalig vmbo'ers met het roc sterker. Ondanks aanvankelijke aarzeling (welk nut heeft dat voor onze school?) is de goodwill bij vmbo-scholen versterkt. Een resultaat van de hbo-trajecten is dat er meer uitstroom naar het hbo is.

Door de trajecten zijn er goede contacten met het vmbo en het hbo, de 'anonimiteit' is verdwenen. De projectleider van het roc fungeert als gangmaker. Het roc heeft hem daarvoor vrijgesteld en zal dat ook in de toekomst doen.

2.2.3 Activiteiten ter bevordering van de verbetering van de samenwerking met het bedrijfsleven, met name het mkb

De verbetering van de samenwerking met het bedrijfsleven heeft na 2007 een enorme vlucht genomen (zie tabel 2.5). Het percentage mbo-instellingen dat met innovatieboxmiddelen activiteiten met dit doel heeft ontplooid, is zowel op beleidsmatig niveau, op planningsniveau als op onderwijsuitvoerend niveau in 2008 en 2009 vele malen groter dan in 2007.

Tabel 2.5 Percentage mbo-instellingen dat innovatieboxmiddelen inzet op de kernactiviteiten bij de verbetering van de samenwerking met (mkb) bedrijven in 2007, 2008 en 2009

Kernactiviteit	2007 (n=42)	2008 (n=40)	2009 (n=40)
a. Verbeteren samenwerking op beleidsmatig niveau	10%	83%	83%
b. Verbeteren samenwerking op planningsniveau	20%	65%	68%
c. Verbeteren samenwerking op onderwijsuitvoerend niveau	17%	83%	85%

Uit de bespreking van projecten in deze categorie bleek dat activiteiten met dit doel vaak ook samenvallen met andere doelen van de innovatiebox. Het hieronder beschreven project van het Drenthe College is daar een duidelijk voorbeeld van.

Bedrijfstakoverleg Zakelijke Dienstverlening, Drenthe College

De opleidingen Zakelijke Dienstverlening wilden hun onderwijs veel praktischer gaan inrichten. Daartoe is nadrukkelijk samenwerking met bedrijven gezocht en zijn bedrijven betrokken bij de ontwikkeling van de opleidingen. Daartoe zijn zes Branchegerichte Bedrijfstak Overleggen opgezet. De doelen op het terrein van bedrijf en onderwijs zijn: praktijkcontacten verbeteren kennis en keuze (docentenstages/gastdocenten/bedrijfsbezoek), BPV professionaliseren, betrokkenheid examineren. Het doel van BTO-onderwijs is ontwikkeling van het curriculum.

Over deze werkwijze was aanvankelijk veel scepsis onder de teams, met name onder vakdocenten. Men was bang dat de opleidingen in de toekomst aan de leiband van de bedrijven zouden gaan lopen. Inmiddels is de steun voor deze aanpak aan het groeien. Dit is mede het gevolg van de bedrijfsstages waartoe alle docenten (ook de docenten Nederlands en rekenen) verplicht zijn.

Voor de begeleiding van de zes Branchegerichte Bedrijfstak Overleggen is een extern bureau in de arm genomen (met innovatieboxmiddelen). Dit werkt goed. Omdat het bureau zelf geen belanghebbende is in het project, kan zij die begeleidende rol goed op zich nemen en partijen aan afspraken houden. Daarnaast zijn met de innovatieboxmiddelen docenten gefaciliteerd, zodat deze tijd tot hun beschikking kregen om te werken aan de doelen van de projecten. Het project heeft inmiddels de volgende producten opgeleverd: handboek SLB, BPV-werkboek, BPV-beoordeling, Integrale leeromgeving en nieuwe leerplannen voor de opleidingen.

2.2.4 Activiteiten ter bevordering van ondernemerschap

Evenals bij de andere doelen is ook het aantal instellingen dat activiteiten onderneemt in het kader van het bevorderen van ondernemerschap na 2007 sterk toegenomen (zie tabel 2.6).

Tabel 2.6 Percentage mbo-instellingen dat innovatieboxmiddelen inzet op de kernactiviteiten bij de bevordering van ondernemerschap in 2007, 2008 en 2009

Kernactiviteit	2007 (n=42)	2008 (n=40)	2009 (n=40)
a. Uitvoeren opdrachten voor bedrijven	30%	75%	73%
b. Ontwikkelen ondernemende competenties	17%	78%	78%

Bij de bezoeken aan de instellingen zijn projecten met dit doel zelden ter sprake gekomen. Een uitzondering hierop vormde het hieronder beschreven project bij Lentiz.

Ondernemerschap in Greenport, Lentiz

Het doel van het project is het verbeteren van ondernemerschapsvaardigheden en -competenties met behulp van miniondernemingen: groepen van acht deelnemers zetten hun eigen onderneming voor een bepaald soort product (bijvoorbeeld een nieuw soort paprika of een trendy boxershirt) op. In die onderneming worden de relevante ondernemersvaardigheden getest (schrijven ondernemersplan, presenteren, communiceren, onderhandelen, samenwerken). Aan het project Greenport hebben veertig mbo'ers (derdejaars) deelgenomen. Deelname aan Greenport is overigens niet verplicht, deelnemers konden ook kiezen voor de 'traditionele' onderwijsvorm.

De miniondernemingen hebben – met veel succes – deelgenomen aan regionale en landelijke wedstrijden. Greenport sluit aan bij 'Jong Ondernemen', een stichting ter bevordering van ondernemerschap door scholieren en studenten. De bedrijven die aan het project hebben deelgenomen, waren allemaal bedrijven van ouders van deelnemers. Het project is in alle opzichten geslaagd. Deelnemers zijn erg enthousiast over het project. Ze geven aan veel te leren en het ondernemen is erg leuk. Het enthousiasme van de deelnemers werkt door op de docenten (teams) die helemaal achter het concept staan. Docenten hebben het gevoel dat ze veel meer mét de deelnemers praten in plaats van alleen maar over deelnemers. De 'wij-zij'-cultuur is omgeslagen naar een 'wij-cultuur'. Het succes van Greenport maakt de opleiding populair voor instroom. De aanmeldingen voor de opleiding zijn enorm toegenomen, voor het nieuwe schooljaar hebben zich al 77 nieuwe deelnemers aangemeld. Lentiz denkt na over verbreding van deze onderwijsvorm naar andere opleidingen. Het kostenaspect is daarbij van belang. Deze vorm van onderwijs is vrij duur.

Een leerervaring van het project is dat de groepjes iets te groot zijn, waardoor er jongeren zijn die zich nog wat kunnen verschuilen. In de nieuwe ronde zullen groepjes van zes deelnemers worden gevormd. De projectleider noemt als belangrijkste succesfactor de mate waarin deelnemers kunnen aansluiten op de wensen en behoeften van het bedrijfsleven. Het onderwijs moet volgens hem een omslag maken van marktsturing naar vraagsturing.

2.3 Effect innovatieboxmiddelen

Uit de voorgaande paragraaf blijkt dat de instellingen in het mbo met behulp van innovatieboxmiddelen vele activiteiten hebben ontplooid die de doelen van de innovatieboxregeling ten goede moesten komen. Voor een deel van die activiteiten is met behulp van de monitorvragenlijst in kaart gebracht wat deze activiteiten concreet hebben opgeleverd.

Het aantal deelnemers dat met innovatieboxprojecten is bereikt met binnenschoolse begeleiding is na 2007 sterk toegenomen (zie tabel 2.7). In werkelijkheid is het verschil waarschijnlijk nog groter, aangezien het aantal instellingen dat deze vragen in 2008 en 2009 heeft beantwoord kleiner is dan in 2007. Bij de begeleiding van docenten is dezelfde ontwikkeling waarneembaar. Opvallend is dat de instellingen hun ambities in 2009 voor het eerst ruimschoots hebben gerealiseerd. In 2007 en 2008 bleef de realisatie nog achter bij de ambities.

Tabel 2.7 Aantal deelnemers en docenten betrokken bij binnenschoolse begeleiding als gevolg van de inzet van innovatieboxmiddelen, vergelijking ambities en realisatie in 2007, 2008 en 2009

	2007	2008	2009
<i>Binnenschools</i>			
Aantal instellingen	27	24	22
Totaal aantal deelnemers ambitie	33.205	73.905	74.375
Totaal aantal deelnemers realisatie	29.108	71.366	74.701
<i>Binnenschools</i>			
Aantal instellingen	29	20	19
Totaal aantal docenten ambitie	1.235	2.543	2.191
Totaal aantal docenten realisatie	970	2.128	2.751

Ook bij activiteiten gericht op buitenschoolse begeleiding zijn in 2009 zowel voor deelnemers als docenten de ambities voor het eerst (ruimschoots) gerealiseerd (zie tabel 2.8). Ook hier is sprake van een enorme toename na 2007 van het aantal deelnemers en docenten dat bereikt is.

Tabel 2.8 Aantal deelnemers en docenten betrokken bij buitenschoolse begeleiding als gevolg van de inzet van innovatieboxmiddelen, vergelijking ambities en realisatie in 2007, 2008 en 2009

	2007	2008	2009
<i>Buitenschools</i>			
Aantal instellingen	28	20	18
Totaal aantal deelnemers ambitie	13.355	42.812	41.242
Totaal aantal deelnemers realisatie	9.899	41.132	41.946
<i>Buitenschools</i>			
Aantal instellingen	29	18	18
Totaal aantal docenten ambitie	686	1.257	1.357
Totaal aantal docenten realisatie	539	1.032	1.394

Het aantal deelnemers en docenten dat is bereikt met activiteiten die ten doel hadden ondernemerschap te bevorderen, laten een omgekeerd beeld zien: zowel de ambitie als de realisatie waren in 2007 hoger dan in 2008 en 2009 (zie tabel 2.9). Dit is mede verwonderlijk in het licht van de bevinding in tabel 2.6 dat in 2008 en 2009 een veel groter aantal instellingen activiteiten op dit gebied rapporteert dan in 2007. Ook op grond van de gesprekken die gevoerd zijn, hebben we geen verklaring voor deze verschillen.

Tabel 2.9 Aantal deelnemers en docenten betrokken bij bevordering ondernemerschap als gevolg van de inzet van innovatieboxmiddelen, vergelijking ambities en realisatie in 2007, 2008 en 2009

	2007	2008	2009
Aantal instellingen	25	21	24
Totaal aantal deelnemers ambitie	15.339	10.539	11.573
Totaal aantal deelnemers realisatie	13.917	10.225	11.281
Aantal instellingen	26	22	21
Totaal aantal begeleiders ambitie	722	467	915
Totaal aantal begeleiders realisatie	624	363	895

Overige effecten

Een veel groter, zij het kwantitatief moeilijker te duiden effect van de innovatieboxmiddelen, is waarneembaar bij de invoering van het cgo. Vanaf 1 augustus 2010 beginnen alle eerstejaars in het mbo in een competentiegerichtte opleiding. Dat is op zichzelf geen resultaat van de innovatieboxmiddelen. Volgens de bezochte instellingen en de instellingen die hebben deelgenomen aan de expertmeeting over de innovatieboxregeling hebben de innovatieboxmiddelen echter gefungeerd als katalysator voor de invoering van het cgo. Met de innovatieboxmiddelen is vooral tijd 'gekocht', tijd die ingezet kon worden voor de ontwikkeling van het cgo. Dat heeft ertoe geleid dat men sneller meer kwaliteit heeft kunnen neerzetten.

Verschillende instellingen noemden daarnaast als effect van de inzet van innovatieboxmiddelen dat meer draagvlak onder docenten is gecreëerd voor onderwijsvernieuwingen.

Ook de samenwerking met het bedrijfsleven is volgens de instellingen, mede als gevolg van de inzet van innovatieboxmiddelen, verbeterd. Hierover wordt meer gerapporteerd in hoofdstuk 6.

Vertegenwoordigers van een aantal kleine roc's zagen zich door de beschikbaarheid van de middelen in staat gesteld om andere innovatiesubsidies⁵ te genereren. Als gevolg van de beschikbaarheid van de innovatie- (en stage)boxmiddelen konden zij de voor deze innovatiesubsidies vereiste cofinanciering opbrengen. Hierdoor werd hun innovatiekracht (opgevat als het vermogen om te innoveren) naar eigen zeggen nog eens extra vergroot.

Verschillende instellingen plaatsten de opmerking dat de effecten van onderwijsinnovatie pas over een aantal jaren zichtbaar zullen zijn.

Duurzaamheid Veel van de projecten die met innovatieboxmiddelen zijn gefinancierd, hadden tot doel het competentiegerichtte onderwijs te versterken. Met de meeste van deze projecten zijn activiteiten ontplooid die specifieke producten hebben

⁵ Het ging bijvoorbeeld om subsidies van HPBO.

opgeleverd die voor langere tijd gebruikt worden in het primaire proces, zoals handboeken, werkboeken en protocollen. Daarnaast is vaak een begin gemaakt met de implementatie van deze producten en werkwijzen en zijn docenten en management daarin begeleid. Het grootste deel van deze projecten heeft daarmee een duurzaam effect. Dit laat onverlet dat deze producten ook in de toekomst verder ontwikkeld zullen moeten worden. In een deel van de projecten is samenwerking of begeleiding gefaciliteerd. In hoeverre deze projecten duurzaam zijn, in de zin van of zij zullen worden voortgezet op het moment dat daarvoor niet langer extra middelen beschikbaar zijn, is minder duidelijk.

Bij een deel van de instellingen lijkt de duurzaamheid van de projecten en de effecten daarvan onder druk te komen staan door de financiële situatie waarin zij zich bevinden. Met name een aantal kleinere roc's in de regio ziet zich gedwongen om de komende jaren fors te bezuinigen. Zo wordt bij het Regio-college en het Drenthe College komend jaar fors gesneden in de ondersteunende diensten die in de afgelopen jaren een belangrijk stempel hebben gedrukt op de ontwikkeling en de implementatie van het cgo. In de gesprekken met medewerkers en CvB's bij deze roc's is men daardoor somberder over de handhaving en continuering van de effecten op termijn dan bij andere instellingen. Ook bij instellingen waar de financiële problemen minder groot zijn, wordt soms getwijfeld aan de mate waarin activiteiten zullen worden voortgezet op het moment dat er niet langer additionele middelen beschikbaar zijn.

3 STAGEBOXREGELING

Instellingen en kenniscentra zijn in 2008 en 2009 zowel absoluut als relatief gezien meer stageboxmiddelen gaan inzetten dan in de voorgaande jaren. Zij hebben meer activiteiten ontplooid om het aantal stage- en simulatieplaatsen voor moeilijk plaatsbare deelnemers te vergroten en om de begeleiding voor deze deelnemers te verbeteren. Het aantal stage- en simulatieplaatsen alsmede het aantal deelnemers dat intensiever is begeleid en het aantal docenten dat is geschoold ten behoeve van een betere begeleiding van deze groep deelnemers is dan ook sterk uitgebreid. Daarnaast is het aantal leerbedrijven dat van de kenniscentra een accreditatie voor AKA, niveau 1 en niveau 2 heeft gekregen fors gestegen en hebben kenniscentra veel activiteiten ontplooid die gericht zijn op de professionalisering van de begeleiding door de leerbedrijven.

De effecten zijn ten dele duurzaam. Met het wegvallen van de stageboxmiddelen moet voor een deel van de gerealiseerde effecten worden gevreesd. Dat is enerzijds het gevolg van de conjunctuurgevoeligheid van stagemogelijkheden. Anderzijds ziet een deel van de instellingen geen mogelijkheden om de intensievere contacten met het bedrijfsleven en de intensievere begeleiding van deelnemers te continueren op het moment dat zij daar geen extra middelen meer voor ontvangen.

3.1 Inleiding

De stageboxmiddelen moesten worden ingezet om meer stageplaatsen te realiseren voor moeilijk plaatsbare deelnemers en om de begeleiding aan deze deelnemers te verbeteren. Naast de mbo-instellingen (roc's, aoc's en vakinstellingen) hebben ook de kenniscentra en Colo stageboxmiddelen ontvangen. In dit hoofdstuk bespreken we in paragraaf 3.2 eerst of en hoe de mbo-instellingen de door hen ontvangen stageboxmiddelen hebben ingezet en wat daarvan het effect is geweest. In paragraaf 3.3 is te lezen welk deel van de ontvangen stageboxmiddelen door de Kenniscentra en Colo is ingezet, op welke activiteiten en waartoe dat heeft geleid.

3.2 De mbo-instellingen en de stageboxmiddelen

3.2.1 De inzet van de stageboxmiddelen door de instellingen

De stageboxmiddelen zijn naar rato over de instellingen verdeeld. Er bestaan daardoor grote verschillen tussen de hoeveelheid stageboxmiddelen die roc's, aoc's en vakinstellingen hebben ontvangen (zie tabel 3.1). Ook tussen de roc's zijn er grote verschillen in de stageboxmiddelen die zijn toegekend. Zo ontving

ROC Kop van Noord-Holland iets minder dan 125.000 euro terwijl het Albeda College ruim 1,5 miljoen euro aan stageboxmiddelen ontving. Het kleinste bedrag aan stageboxmiddelen, minder dan 20.000 euro, is ontvangen door een vakinstelling, NIMETO.

Tabel 3.1 Toegekende stageboxmiddelen 2008 (idem voor 2009)

Type instelling	Aantal instellingen*	Gemiddelde SB-toekenning	Laagste SB-toekenning	Hoogste SB-toekenning
Roc's	35	€ 628.355	€ 124.482	€ 1.616.346
Aoc's	8	€ 163.167	€ 45.196	€ 391.830
Vakinstellingen	5	€ 90.326	€ 19.151	€ 318.673
Totaal	48	€ 494.779	€ 19.151	€ 1.616.346

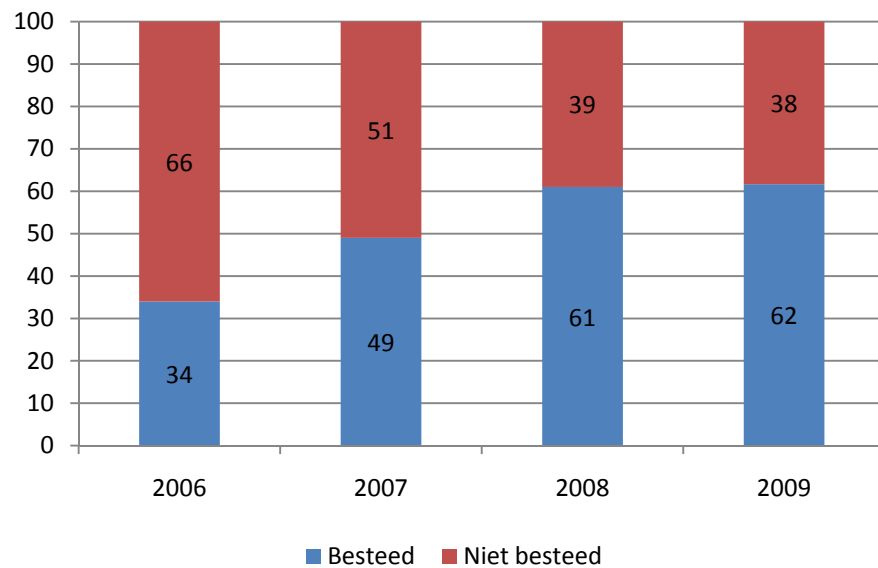
* Inclusief instellingen waarvan alleen het jaarverslag is gebruikt (3x roc, 2x aoc, 2x vak); buiten beschouwing als bedrag=0 (3x).

In 2008 en 2009 hebben de instellingen niet alleen de stageboxmiddelen tot hun beschikking die hen in die jaren zijn toegekend. Naast de in 2008 en 2009 toegekende bedragen hebben veel instellingen een deel van de bedragen die zij in 2006 en 2007 hebben ontvangen ingezet. Absoluut gezien hebben instellingen daardoor in 2008 en 2009 veel meer stageboxmiddelen tot hun beschikking dan in 2006 en 2007.

In de loop der jaren zijn de instellingen een steeds groter deel van de stageboxmiddelen die zij te besteden hadden, daadwerkelijk gaan inzetten (zie figuur 3.1). Deze tendens is echter niet waarneembaar bij de vakinstellingen, die juist een steeds kleiner deel van hun stageboxmiddelen zijn gaan inzetten.

Er zijn in 2008 en 2009 dus aanzienlijk meer middelen ingezet om de doelen van de stageboxregeling te realiseren dan in 2006 en 2007.

Figuur 3.1 Percentage bestede stageboxmiddelen door roc's, aoc's en vakinstellingen in 2006¹, 2007, 2008 en 2009

De stageboxmiddelen konden voor de volgende doelen worden ingezet:

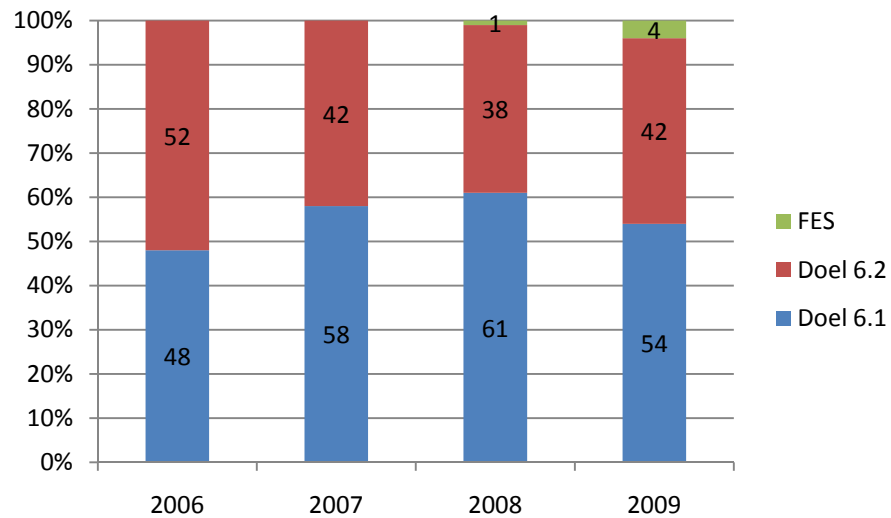
- 1) zorg dragen voor extra stage- en simulatieplaatsen voor moeilijk plaatsbare deelnemers;
- 2) zorg dragen voor intensieve begeleiding van moeilijk plaatsbare deelnemers.

De stageboxmiddelen konden daarnaast worden gebruikt als cofinanciering van de FES-middelen.

De verdeling van de stageboxmiddelen door de instellingen over de verschillende doelen is in 2006, 2007, 2008 en 2009 vrijwel gelijk gebleven (zie figuur 3.2). Er is in 2009 een lichte daling van het deel van de middelen dat is ingezet voor het creëren van extra stage- en simulatieplaatsen voor moeilijk plaatsbare deelnemers ten gunste van de begeleiding van de deelnemers en cofinanciering voor de FES-middelen.

¹ De gegevens over 2006 zijn gebaseerd op Keppels, Koenraad, Meijer (2009), pagina 39, tabel 4.2.

Figuur 3.2 De verdeling van de stageboxmiddelen over de stageboxdoelen door de instellingen in 2007, 2008 en 2009 (in %)

3.2.2 Gerealiseerde activiteiten door de instellingen

Stage- en simulatieplaatsen

Instellingen zijn steeds meer activiteiten gaan ontplooiën om meer stage- en simulatieplaatsen voor moeilijk plaatsbare deelnemers te realiseren (zie tabel 3.2). In 2008 en 2009 werven vrijwel alle instellingen met de inzet van stageboxmiddelen extra stageplaatsen, ten opzichte van zeventig procent van de instellingen in 2007. Op de overige kernactiviteiten is sinds 2008 een nog veel grotere toename waar te nemen. Zo is het aantal instellingen dat stageboxmiddelen aanwendt voor het opzetten van een intern stagebedrijf van tien procent in 2007 gestegen tot 73 procent in 2009. Zeventig procent van de instellingen heeft stageboxmiddelen gebruikt om wervings- en contractprocedures te verbeteren. Eenzelfde percentage is in 2009 bezig om met stageboxmiddelen leer(werk)afdelingen en -bedrijven op te zetten.

Tabel 3.2 Percentage instellingen dat activiteiten bekostigt met stageboxmiddelen om stage- en simulatieplaatsen voor moeilijk plaatsbare deelnemers te realiseren in 2007, 2008, 2009

Kernactiviteit	2007 (n=40)	2008 (n=40)	2009 (n=40)
a) Werven extra stageplaatsen	70%	88%	90%
b) Verbeteren wervings- en contactprocedures	15%	68%	70%
c) Opzetten leer(werk)afdelingen en -bedrijven; inzetten leergezinnen	30%	73%	70%
d) Opzetten simulatiebedrijven	20%	68%	75%
e) Opzetten intern stagebedrijf; uitvoeren opdrachten voor derden	10%	62%	73%
f) Versterken samenwerkingsverbanden	25%	90%	85%

SLIM Supermarkt Leerbedrijf In de Maatschappij, Drenthe College

In 2007 opende in Nieuw-Schoonebeek, een dorp waar tot op dat moment geen supermarkt meer was, Supermarkt SLIM haar deuren. In deze supermarkt lopen tien deelnemers van verschillende niveaus van de opleiding Handel verspreid over de week stage. Het initiatief voor deze supermarkt lag bij het Drenthe College. Omdat deelnemers van de opleidingen Handel op niveau 1 en 2 moeilijk op stage te krijgen en te houden waren en deelnemers van niveau 3 en 4 op stageplaatsen vaak niet alle activiteiten (zoals kassa draaien en leidinggeven) mochten uitvoeren, heeft het Drenthe College in 2006 de eerste contacten gelegd met een ondernemer. De ondernemer is eigenaar geworden van de supermarkt en loopt het ondernemersrisico. Hij ontvangt een kleine vergoeding voor de huur van een kleine ruimte binnen de supermarkt die het DC voor lessen gebruikt.

Drie dagdelen in de week is er een docent aanwezig. De docenten begeleiden zowel de deelnemers als de ondernemer. Daarnaast begeleidt de ondernemer de deelnemers. De doelstellingen van SLIM zijn:

- risicodeelnemers werkervaring laten opdoen;
- de toeleiding naar stage en de arbeidsmarkt verbeteren;
- de sociale vaardigheden van deelnemers verbeteren;
- de relatie tussen theorie en praktijk zichtbaar maken;
- de leefbaarheid in het dorp verbeteren.

Inmiddels hebben vijftien risicodeelnemers een diploma behaald (deelnemers die anders waarschijnlijk waren uitgevallen), oefenen deelnemers van niveau 3 activiteiten die elders niet mogelijk zijn, zijn docenten meer betrokken bij de praktijk, wordt samengewerkt met andere scholen in de regio en is de leefbaarheid in het dorp verbeterd.

Begeleiding

Het aantal instellingen dat met inzet van stageboxmiddelen activiteiten heeft ontplooid in de begeleiding van moeilijk plaatsbare deelnemers, is in de afgelopen twee jaar eveneens zeer sterk toegenomen (zie tabel 3.3). Vrijwel alle instellingen hebben met stageboxmiddelen extra begeleidingscapaciteit ingezet en zorgen voor geïndividualiseerde intensievere begeleiding voor deze categorie deelnemers. Daarnaast heeft een groot aantal instellingen stageboxmiddelen ingezet op de professionalisering van docenten en praktijkbegeleiders.

Tabel 3.3 Percentage instellingen dat activiteiten ten behoeve van een intensieve begeleiding van moeilijk plaatsbare deelnemers bekostigt met stageboxmiddelen 2007, 2008 en 2009

Kernactiviteit	2007 (n=40)	2008 (n=40)	2009 (n=40)
a. Inzetten extra begeleidingscapaciteit	20%	87%	93%
b. Zorgen voor geïndividualiseerde, intensievere begeleiding	15%	90%	93%
c. Professionalisering van docenten	15%	78%	75%
d. Professionalisering van praktijkbegeleiders	15%	78%	83%

Start.Deltion, Deltion College

Start.Deltion biedt ervaringsplekken voor deelnemers met afstand tot onderwijs en arbeidsmarkt: AKA-opleidingen gericht op doorstroom naar onderwijs of arbeid. In de opleiding kunnen deelnemers hun eigen vaardigheden ontdekken. Doel is dat zeventig procent een diploma haalt, daarvan moet zeventig procent na een jaar aan het werk zijn of een vervolgopleiding doen. Binnen Start.Deltion draaien verschillende projecten, waaronder een waarbij twee cv's worden opgeknapt. Deze projecten zijn een succes, maar erg duur: het is de vraag hoe lang Deltion daarvoor de kosten wil dragen. Men is bezig om te zoeken naar manieren om het rendabel te maken. Ook wordt samenwerking met bedrijven gezocht om rendabele projecten op te zetten. De steun vanuit het roc is naar tevredenheid. De samenwerking met gemeente en provincie is teleurstellend: zij stellen hoge, onrealistische, eisen aan bedrijven bij projecten (er moet bijvoorbeeld een baan voor de deelnemers aan vastzitten, wat in de huidige economische tijd niet realistisch is).

Verschillende instellingen hebben (mede) met stageboxmiddelen een speciale 'klas' ingericht voor deelnemers die vastlopen in het reguliere onderwijs. Door deze deelnemers in een speciale setting op te vangen en extra te begeleiden, wordt geprobeerd hen voor uitval te behoeden. In het hier onderstaande voorbeeld gaat het daarbij om deelnemers van niveau 1. Op andere instellingen, zoals bijvoorbeeld het ROC van Amsterdam, kunnen ook deelnemers van andere niveaus terecht in de Carouselklas, zoals deze klas daar wordt genoemd.

Project AKA-Droom, Koning Willem I College

AKA-droom is opgezet om deelnemers op te vangen die (elders) zijn uitgevallen. Het gaat om een vijftigtal (leerplichtige) deelnemers, met een opeenstapeling van problemen. Het doel is ze te begeleiden naar regulier werk of naar de sociale werkplaats of eventueel, als dat mogelijk is, naar een niveau 2-opleiding. De deelnemers zitten in kleine groepen, op een aparte locatie waar ze intensief worden begeleid. In een eenjarige opleiding krijgen de deelnemers veel structuur en weinig vrijheid. Het accent ligt op sociale vaardigheden en werknemersvaardigheden. Deelnemers worden bij de hand genomen en lopen stage bij kleine bedrijfjes in de regio.

De intensieve begeleiding is kostbaar, het KW1C legt erop toe maar vindt het belangrijk om deze school in stand te houden vanuit haar maatschappelijke betrokkenheid. Inmiddels ondersteunt ook de gemeente het project financieel (recente ontwikkeling).

Het belangrijkste effect is dat het bij ongeveer twee derde van de deelnemers lukt om ze weer 'op de rit' te krijgen. Na de opleiding worden ze nog een halfjaar gevolgd, het grootste deel zit dan nog steeds op dezelfde plaats of heeft zich weer bij de school gemeld die deze deelnemers helpt een nieuwe plaats te vinden.

3.2.3 Effect stageboxmiddelen

Uit de voorgaande paragraaf blijkt dat instellingen in het mbo met behulp van stageboxmiddelen een groot aantal activiteiten hebben ontplooid om het aantal stage- en simulatieplaatsen uit te breiden. Als gevolg hiervan hebben veel instellingen in zowel 2008 als in 2009 een forse uitbreiding van het aantal

stage- en simulatieplaatsen weten te realiseren. In 2008 hebben 37 instellingen gezamenlijk 9200 extra stageplaatsen voor moeilijk plaatsbare deelnemers gerealiseerd (zie tabel 3.4).² In 2009 is door een iets kleiner aantal instellingen met de inzet van stageboxmiddelen een nog groter aantal, namelijk bijna 16.000, stageplaatsen gecreëerd. Ook het aantal simulatieplaatsen is toegenomen. In 2008 creëerden negentien mbo-instellingen in totaal bijna 2700 simulatieplaatsen. In 2009 zijn door achttien instellingen in totaal 3103 extra simulatieplaatsen opgezet.

Tabel 3.4 Stage- en simulatieplaatsen gerealiseerd met de inzet van stageboxmiddelen, in 2007, 2008 en 2009

	2007	2008	2009
<i>Stageplaatsen</i>			
Aantal instellingen	36	37	34
Totaal aantal extra stageplaatsen	5.460	9.177	15.955
Gemiddeld aantal extra stages per instelling	152	284	469
<i>Simulatieplaatsen</i>			
Aantal instellingen	27	19	18
Totaal aantal extra simulatieplaatsen	1.104	2.693	3.103
Gemiddeld aantal extra per instelling	41	142	172

Een beperkt deel van de instellingen die stageboxmiddelen heeft ingezet voor het realiseren van stage- en/of simulatieplaatsen, heeft eveneens aangegeven welk aantal zij ambieerde. Er is een miniem verschil tussen het aantal stage- en simulatieplaatsen dat instellingen ambieerden en uiteindelijk hebben gerealiseerd (zie tabel 3.5).

Tabel 3.5 Vergelijking ambities en realisatie met betrekking tot stage- en simulatieplaatsen door inzet van stageboxmiddelen, in 2007, 2008 en 2009³

	2008	2009
<i>Stageplaatsen</i>		
Aantal instellingen	26	23
Totaal aantal extra stageplaatsen ambitie	5.849	8.177
Totaal aantal extra stageplaatsen realisatie	5.816	7.914
<i>Simulatieplaatsen</i>		
Aantal instellingen	14	13
Totaal aantal extra simulatieplaatsen ambitie	1.561	1.985
Totaal aantal extra simulatieplaatsen realisatie	1.406	1.821

² Het betreft het aantal stage- en simulatieplaatsen dat in dat jaar met stageboxmiddelen is gerealiseerd. Hoe dat aantal zich verhoudt tot het totaal aantal stageplaatsen voor moeilijk plaatsbare deelnemers, valt hier niet uit af te leiden.

³ In deze tabel zijn alleen de gegevens opgenomen van die instellingen die een ambitie van meer dan 0 stage- of simulatieplaatsen hebben genoteerd.

Het aantal deelnemers dat wordt begeleid door de mbo-instellingen is uitgebreid alsmede het aantal begeleiders waarvoor stageboxmiddelen zijn ingezet (zie tabel 3.6).

Tabel 3.6 Begeleiding moeilijk plaatsbare deelnemers gerealiseerd met stageboxmiddelen, in 2007, 2008 en 2009

	2007	2008	2009
<i>Begeleiding moeilijk plaatsbare deelnemers</i>			
Aantal instellingen	34	32	36
Totaal aantal deelnemers	8.170	8.010	10.483
Gemiddeld aantal deelnemers per instelling	240	250	291
Totaal aantal begeleiders	409	1.435	1.537
Gemiddeld aantal begeleiders per instelling	15	45	43

De vergelijking tussen ambitie en realisatie

De instellingen hebben hun ambities met betrekking tot de begeleiding van moeilijk plaatsbare deelnemers overtroffen, zowel wat betreft het aantal deelnemers als wat betreft het aantal begeleiders dat men heeft kunnen bereiken (zie tabel 3.7). Alhoewel vrijwel alle instellingen hun ambities hebben gerealiseerd of zelfs overtroffen, is de grootte van het verschil tussen ambitie en realisatie in 2009 vrijwel geheel terug te voeren op twee grote roc's.

Tabel 3.7 Vergelijking ambities en realisatie met betrekking tot de begeleiding van moeilijk plaatsbare deelnemers door inzet van stageboxmiddelen 2007, 2008 en 2009

	2007	2008	2009
<i>Begeleiding moeilijk plaatsbare deelnemers</i>			
Aantal instellingen	26	22	22
Totaal aantal deelnemers ambitie	3.600	5.307	6.929
Totaal aantal deelnemers realisatie	3.569	5.880	8.385
<i>Begeleiding moeilijk plaatsbare deelnemers</i>			
Aantal instellingen	20	14	17
Totaal aantal begeleiders ambitie	240	1.122	1.435
Totaal aantal begeleiders realisatie	226	974	1.303

Overige effecten

Een ander effect is dat deze deelnemers beter voorbereid zijn op het vervullen van een stage, waardoor bedrijven vaak meer tevreden zijn over het verloop van deze stages dan in het verleden het geval was. In verschillende gesprekken die gevoerd zijn met contactpersonen van roc's en uit het bedrijfsleven komt naar voren dat er vaak meer duidelijkheid is gekomen over hetgeen de stagebedrijven en de instelling over en weer van elkaar kunnen en mogen verwachten. Dit effect is waarschijnlijk niet alleen toe te schrijven aan de activiteiten die zijn ontplooid met stageboxmiddelen. Mogelijk speelt ook het in 2009 afgesloten bpv-protocol ten behoeve van een betere samenwerking tussen onderwijscentra, kenniscentra en leerbedrijven hierin een rol.

Project Stagebox, ROC Leiden

Het project loopt sinds anderhalf jaar en gaat door tot eind 2011. Het beslaat alle sectoren/units van ROC Leiden. Het doel is de gang van zaken rondom de beroepspraktijkvorming (BPV) te stroomlijnen en te verbeteren, zodat banden met het bedrijfsleven worden versterkt. Een van de effecten daarvan moet zijn dat moeilijk plaatsbare deelnemers beter aan een stage komen. Dit is echter niet de hoofddoelstelling. Er worden geen kwantitatieve doelstellingen gehanteerd over het aantal geplaatste moeilijk plaatsbare deelnemers.

Binnen het project is men begonnen te inventariseren hoe de BPV liep en wat er kon verbeteren. Vervolgens is er ingezet op de communicatie met bedrijven en relatiebeheer. Docenten hebben een cursus gekregen over contact met bedrijven. Er zijn convenanten gesloten met bedrijven/instellingen, waaronder de gemeente Leiden. Er is een menukaart ontwikkeld, waarin voor deelnemers en bedrijven duidelijk gemaakt wordt aan welke competenties (nog) gewerkt moet worden, zodat bedrijven en deelnemers goed weten wat er van ze verwacht wordt.

Een succesfactor is dat er met behulp van de stageboxmiddelen mensen zijn vrijgemaakt voor dit project: ze hebben nu een vaste dag voor het project, anders zouden de normale werkzaamheden in de weg gaan zitten.

Knelpunten:

- De verantwoording bij de units: de doelen zijn moeilijk meetbaar en units vinden het daardoor lastig om verantwoording af te leggen (bijvoorbeeld als een docent geschoold is binnen het project, wat doet dat precies met het aantal deelnemers dat op stage gaat?). Daarnaast vinden ze verantwoording te veel tijd kosten.
- Daarnaast gaat het project door verschillen tussen units trager dan gehoopt.
- Bedrijven moeten wennen aan de begeleidende en examinerende rol die ze hebben in beroepspraktijkvorming (in tegenstelling tot stage). Op dit moment zijn bedrijven tevreden.
- Structureel maken van de effecten van het project. De stageboxgelden zijn incidenteel en houden op te bestaan.

Toekomst: bezig om begeleidingssystematiek te standaardiseren, zodat dat bij alle bedrijven op een goede en dezelfde wijze gebeurt. Verder wordt er ingezet op training van docenten. Punt van zorg is het wegvallen van de stageboxmiddelen over twee jaar.

Toegevoegde waarde	De stageboxmiddelen hebben volgens de CvB-leden met wie we hebben gesproken vooral als katalysator gefungeerd. Met de extra middelen is tijd gekocht, waardoor er meer en structureler aandacht kon worden geschonken aan de te realiseren doelen. Uit de gesprekken die in het kader van de effectmeting met negentien instellingen gevoerd zijn en de expertmeetings, werd duidelijk dat evenals bij de innovatieboxmiddelen er niet zozeer eigen middelen zijn toegevoegd aan de stageboxmiddelen maar dat eigenlijk van het tegenovergestelde sprake is. De stageboxmiddelen zijn voornamelijk ingezet als aanvulling op de eigen middelen ter realisering van de strategische doelen die de organisatie zichzelf gesteld heeft. De doelen die in de stageboxregeling centraal staan, sluiten goed aan bij de strategische doelen van de instellingen zelf.
Doelmatigheid	De effecten die gerealiseerd zijn met de stageboxmiddelen, zouden mogelijk groter geweest kunnen zijn als de samenwerking met de kenniscentra in alle

gevallen optimaal zou zijn geweest. Uit de gesprekken die gevoerd zijn met mbo-instellingen is gebleken dat dat niet altijd het geval was. Omdat de relatie met de kenniscentra slechts in een deel van de gesprekken bij de instellingen ter sprake is geweest, is het moeilijk hierover precieze uitspraken te doen. Duidelijk is wel dat de samenwerking in sommige gesprekken als buitengewoon positief, in andere gesprekken als negatief naar voren is gekomen.⁴ Binnen branches en binnen regio's lijkt de samenwerking tussen mbo-instellingen, vooral op het niveau van opleidingen en kenniscentra, daarmee te variëren.

Duurzaamheid Alhoewel de instellingen en kenniscentra (zie paragraaf 3.3) trots zijn op hetgeen de afgelopen jaren is bewerkstelligd voor de moeilijk plaatsbare deelnemers, zijn zij vrijwel allemaal doordrongen van de kwetsbaarheid daarvan. Die kwetsbaarheid is het gevolg van een aantal factoren:

1. gevoeligheid voor de conjunctuur;
2. de beschikbare financiële middelen.

Ad 1) Beschikbaarheid van stageplaatsen is conjunctuurgevoelig

Het bieden van een stageplaats aan een moeilijk plaatsbare deelnemer is voor bedrijven over het algemeen economisch niet aantrekkelijk. Zeker in economisch moeilijke tijden zullen werkgevers liever de niveau 3- en niveau 4-deelnemers aannemen, ook voor de uitvoering van taken en werkzaamheden die op niveau 2 liggen. Vaak zijn werkgevers ook in staat om dit type werknemers te vinden, zoals bijvoorbeeld de vele Polen die momenteel laaggeschoold werk in de landbouwsector verrichten.

Ad 2) Beschikbare financiële middelen

Op grond van de gesprekken die bij instellingen zijn gevoerd is de indruk ontstaan dat de stageboxmiddelen gedeeltelijk zijn ingezet voor structurele kosten zoals de intensievere begeleiding van deelnemers. De resultaten uit de monitor bevestigen dit: een groot deel van de instellingen heeft stageboxmiddelen ingezet voor de begeleiding van moeilijk plaatsbare deelnemers. Een deel van de instellingen ziet zich in de komende jaren gedwongen om te bezuinigen. Een enkele instelling stelt de intensievere begeleiding die de moeilijk plaatsbare deelnemers nodig hebben niet uit de eigen middelen te kunnen bekostigen. Daarnaast heeft een deel van de instellingen laten weten zonder de beschikbaarheid van stageboxmiddelen personeel niet langer te kunnen vrijstellen voor bijvoorbeeld het onderhouden van het netwerk met bedrijven.

Een deel van de activiteiten die met stageboxmiddelen zijn opgezet, blijkt echter wel degelijk duurzaam. In dit verband kunnen met name de projecten

---

⁴ Zo is bijvoorbeeld een project van het opleidingsteam Haarverzorging van het ROC van Amsterdam voortgekomen uit onvrede met de inzet van het kenniscentrum voor kappers, het KOC ten behoeve van het realiseren van stageplaatsen voor moeilijk plaatsbare deelnemers. In het verderop in dit hoofdstuk beschreven project van Innovam en ROC West-Brabant kwam de rol van het kenniscentrum juist in positieve zin ter sprake.

die gericht zijn om uitval tegen te gaan, zoals het van het Willem I College beschreven project AKA-droom, worden genoemd. Deze projecten zijn vaak dusdanig succesvol dat instellingen hoe dan ook middelen zullen proberen te vinden om deze voort te zetten.

Project Onderwijs Leerbedrijf, ROC West-Brabant

Het Markiezaat College heeft vanuit de notie dat het onderwijs niet goed aansluit bij de praktijk in technisch opzicht maar ook in het licht van de beroepshouding een Onderwijsleerbedrijf in de branche motorvoertuigentechniek opgezet. Hierbij wordt samengewerkt met Kenniscentrum Innovam. Bij tien andere roc's in Nederland worden soortgelijke onderwijsleerbedrijven opgezet.

In het onderwijsleerbedrijf sleutelen deelnemers van niveau 2 aan auto's die door garages uit de regio beschikbaar worden gesteld. Deze deelnemers krijgen daarmee verantwoordelijkheden die ze voorheen niet op een stageplaats kregen. Het effect hiervan is dat de drempel van school naar stage voor de deelnemers kleiner wordt en dat de deelnemers beter functioneren als zij op stage zijn. Daarnaast is er sprake van een upgrade van het technisch onderwijs doordat met actueel materiaal gewerkt wordt (de nieuwste automodellen).

In de nieuwbouwplannen van het Markiezaat College is ruimte voor OLB gereserveerd. Er wordt uitgegaan van een groeiconcept (meer auto's per jaar). Op termijn moeten deelnemers van niveau 4 de deelnemers van niveau 2 in het OLB gaan aansturen.

Docenten zien het volgende:

- deelnemers leren basisvaardigheden beter dan in het stagebedrijf;
- betrokkenheid van bedrijfsleven bij opleiding is vergroot en bedrijven zijn kritischer naar hun eigen rol in het onderwijsproces gaan kijken;
- bij examens blijkt dat de jongens die in het OLB hebben geleerd een voorsprong hebben.

3.3 De kenniscentra en de stageboxmiddelen

3.3.1 Inzet van stageboxmiddelen

Naast de roc's, aoc's en vakinstellingen hebben de zeventien kenniscentra en Colo stageboxmiddelen ontvangen (zie tabel 3.8). In de periode van 2008 tot en met 2010 ontvingen zij gezamenlijk jaarlijks 8.225.000,- euro. Het grootste kenniscentrum, het kenniscentrum voor de zorg Calibris, ontving bijna 1,5 miljoen euro aan stageboxmiddelen. Het kleinste kenniscentrum, het kenniscentrum voor het carrosseriebedrijf (VOC) ontving in 2008 bijna 75.000 euro.

Tabel 3.8 Toegekende stageboxmiddelen 2008 (idem voor 2009)

Instelling	Aantal	(Gemiddelde) SB-toekenning	Laagste SB-toekenning	Hoogste SB-toekenning
Kenniscentra	17	€ 482.401	€ 73.258	€ 1.472.096
Colo	1	€ 75.000		

Naast de bedragen die de kenniscentra in 2008 en 2009 ontvingen, hadden zij de beschikking over de middelen die waren doorgeschoven uit voorgaande jaren (zie tabel 3.9).

Tabel 3.9 Beschikbaar kenniscentra budget 2008 en 2009 (gebaseerd op de gegevens van alle kenniscentra)

	Bedrag
Overheveling uit 2007*	€ 9.657.334,00
Toekenning 2008	€ 8.200.823,00
Besteding 2008	€ 6.800.899,00
Overheveling uit 2008	€ 11.057.258,00
Toekenning 2009	€ 8.727.886,00
Besteding 2009	€ 6.938.339,00
Overheveling uit 2009	€ 12.846.805,00

* Dit bedrag is hoog omdat de toegekende middelen van 2006 door de late toekenning niet meer besteed konden worden in dat jaar.

De Regeling stagebox werd van kracht in oktober 2006. Door de late betaling konden de kenniscentra in 2007 nagenoeg geen gebruik maken van de middelen zodat activiteiten en dus ook resultaten pas later zichtbaar zijn. De toegekende middelen uit de eerste jaren zijn voor een groot deel overgeheveld naar de volgende jaren. In 2008 en 2009 is een groot deel van de in dat jaar toegekende middelen wel besteed. De meeste kenniscentra (twee derde) hebben aangegeven dat ze de middelen uit de regeling uiterlijk in 2011 in zijn geheel besteed hebben aan activiteiten in het kader van de regeling, de andere kenniscentra zeggen alle middelen uit de stagebox voor het einde van 2010 te hebben besteed.

3.3.2 Gerealiseerde activiteiten door de kenniscentra

Evenals voor de mbo-instellingen geldt voor de kenniscentra dat de stagebox-middelen konden worden ingezet om de volgende doelen te realiseren:

- 1) extra stage- en simulatieplaatsen voor moeilijk plaatsbare deelnemers;
- 2) intensieve begeleiding van moeilijk plaatsbare deelnemers.

In de regeling is vastgelegd dat de taken van Colo de coördinatie en kennisuitwisseling hierbij zijn.

De kenniscentra zetten de middelen uit de stagebox in om ervoor te zorgen dat het aanbod van erkende leerbedrijven op niveau 1 (inclusief AKA) en 2 voldoende is. Ze ondersteunen de leerbedrijven en leiden de praktijkopleiders op zodat die de deelnemers uit de moeilijk plaatsbare groepen goed kunnen begeleiden. In samenspraak met de mbo-instellingen maken de kenniscentra afspraken over het aantal praktijkbegeleiders dat wordt opgeleid en over de inhoud en de inrichting van de opleidingsactiviteiten.

Het grootste deel van de middelen uit de stagebox wordt door de kenniscentra ingezet op de begeleiding van de bedrijven en de ontwikkeling van producten.⁵ Het gaat om naar schatting zeventig procent van de toegekende middelen. Ongeveer dertig procent is gegaan naar de werving van leerbedrijven.

Erkende leer- plaatsen	De beschikbaarheid van voldoende erkende leerplaatsen voor deelnemers van opleidingsniveau 1 en niveau 2 en AKA-deelnemers en de verbetering van deze leerplaatsen (bijvoorbeeld door professionalisering van de begeleiding) heeft de hoogste prioriteit gekregen. Daarbij is onder meer, samen met het bedrijfsleven, onderzocht of werkzaamheden opgesplitst kunnen worden waardoor een onderscheid gemaakt kan worden tussen 'eenvoudige' en 'moeilijke' werkzaamheden en worden 'opevolgende' stages ontwikkeld (stages die qua ontwikkeling van vaardigheden op elkaar aansluiten).
Voorlichting	De kenniscentra hebben doelgroepgerichte (beroepen)films, brochures en ander voorlichtingsmateriaal ontwikkeld en beschikbaar gesteld aan de bedrijven. De bedrijven zijn bewust gemaakt van nut en noodzaak van het benutten van dit arbeidsmarktpotentieel.
Professiona- lisering leer- bedrijven	Een belangrijk deel van de stageboxmiddelen is besteed aan de scholing van de praktijkopleiders in de bedrijven. Hierbij ging het om zowel de basisscholing van praktijkopleiders van de nieuwe (AKA) leerbedrijven als de bijscholing van praktijkopleiders in de opleiding en de begeleiding van deelnemers uit de diverse moeilijk plaatsbare doelgroepen. Speciale aandacht is daarbij uitgegaan naar de sociaalpedagogische aspecten van het praktijkopleiderschap. Met behulp van de middelen uit de stagebox zijn de bestaande scholingsmogelijkheden voor praktijkopleiders verbreed en uitgebreid. Volgens de kenniscentra zijn de praktijkbegeleiders erg positief over de scholing.
Ondersteuning van praktijk- opleiders	Kenniscentra hebben individuele begeleidingstrajecten uitgevoerd waarbinnen een externe coach enkele dagdelen meeloopt in het bedrijf met de praktijkopleider en leerling en tips geeft over het verbeteren van de begeleiding.
Matching van deelnemer met bedrijf	Informatie over de beschikbaarheid van leerplaatsen is toegankelijker gemaakt voor deelnemers en mbo-instellingen. Daarvoor is bijvoorbeeld de website (stagemarkt.nl) opgezet waarop ook de deelnemers uit niveau 1 en 2 een passende leerplaats kunnen vinden.

3.3.3 Effect stageboxmiddelen

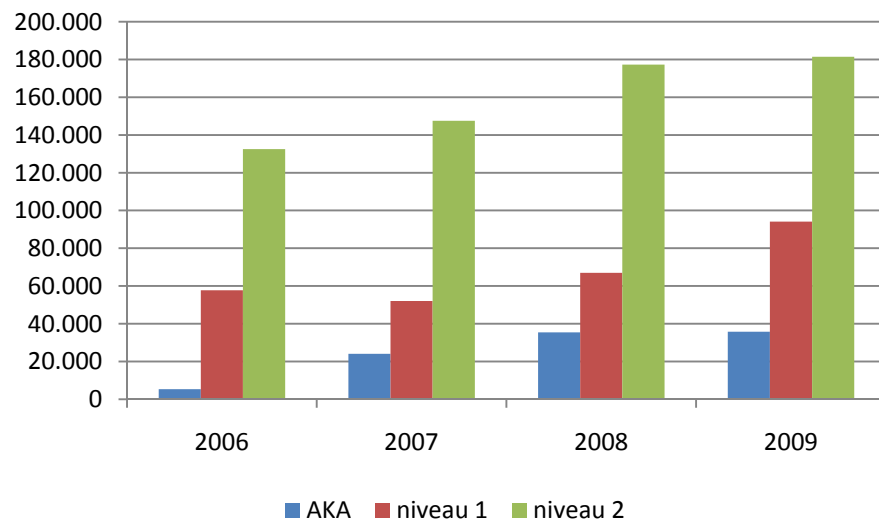
De doelgroep van moeilijk plaatsbare deelnemers omvat naar schatting zo'n 10.000 deelnemers. Om deze een stageplaats te kunnen bieden, is een veelvoud hiervan aan bedrijven (zo'n 3 à 4 per leerling) nodig. De kenniscentra

---

⁵ Voor een overzicht van deze activiteiten per kenniscentrum verwijzen we naar de evaluaties van Colo (2009 en 2010).

hebben met de inzet van stageboxmiddelen een grote toename van het aantal erkende leerbedrijven gerealiseerd (zie figuur 3.3). Van 2007 naar 2008 is voor alle niveaus sprake van een toename van het aantal erkende bedrijven. In 2009 is vooral het aantal erkende bedrijven voor niveau 1 sterk toegenomen. De aandacht voor de AKA-leerbedrijven is daarmee niet ten koste gegaan van de aandacht voor de totale beschikbaarheid van plaatsen van de beroepsopleidingen van niveau 1 en 2.

Figuur 3.3 Overzicht aantal erkende leerbedrijven 2006-2009 (bron: Colo)

Ook in de scholing, begeleiding en voorlichting is veel werk gestoken (tabel 3.10). Het belangrijkste resultaat hiervan is dat de 'persoonlijke' aandacht voor deelnemers versterkt is en dat praktijkopleiders zich beter toegerust voelen om de deelnemers uit de moeilijke doelgroepen te begeleiden.

Tabel 3.10 Ontwikkeling aantallen geschoolde/bereikte praktijkopleiders*

	2007	2008	2009
Daadwerkelijk geschoolde praktijkopleiders	13.532	37.283	21.631
Bereikte praktijkopleiders (symposia, conferenties, publicaties e.d.)	26.141	61.814	112.180

Doelmatigheid Er zijn inmiddels voldoende bedrijven voor de deelnemers uit de verschillende doelgroepen, al kunnen zich regionaal of per sector nog wel knelpunten voordoen. Alle kenniscentra die we hebben gesproken benadrukken dat dit veel trek- en sleurwerk heeft gekost die zonder de extra middelen niet had kunnen worden uitgevoerd.

Een belangrijk effect is dat de nieuwe leersituaties in leerbedrijven beter aansluiten bij de leermogelijkheden van de moeilijk plaatsbare deelnemers. Het gevolg daarvan is dat de uitval onder deze deelnemers wordt teruggedrongen.

De samenwerking tussen kenniscentra en de mbo-instellingen verschilt per branche en per regio. Mochten er onduidelijkheden zijn over de afbakening van de verantwoordelijkheden dan worden deze doorgaans opgelost in de regio. Een knelpunt dat door verschillende kenniscentra wel is genoemd is dat communicatie tussen de mbo-instelling en de bedrijven niet altijd optimaal is.

Duurzaamheid De aandacht gaat nu vooral uit naar het op peil houden en zo mogelijk uitbreiden van het bedrijvenbestand. Het in stand houden van voldoende leerbedrijven kost een doorlopende investering omdat de situatie binnen leerbedrijven voortdurend verandert, bijvoorbeeld omdat praktijkopleiders van baan wisselen. Daarbij is de economische recessie merkbaar: stageplaatsen voor de lagere niveaus zijn de eerste die onder druk staan. Uitbreiding van het aantal leerbedrijven voor moeilijk plaatsbare deelnemers is nodig, omdat de behoefte aan die voorzieningen groeit door het succes ervan, dit is het 'vliegwieleffect' van de stagebox. Ten slotte merkten verschillende respondenten van kenniscentra op dat de problematiek onder jongeren aan verandering onderhevig is, dat daardoor de doelgroep verandert en dat deze 'nieuwe' doelgroep om een andere benadering vraagt.

4 FES-MIDDELEN

De 37 instellingen die daarover gegevens beschikbaar hebben gesteld, hebben in 2008 bijna 100 miljoen euro besteed om de doelen uit de FES-regeling te realiseren. Hoewel het om net iets minder dan twee derde van de instellingen gaat, ontvingen ze gezamenlijk bijna negentig procent van de FES-middelen. Het bedrag dat de instellingen uit de regeling hebben gekregen, is aangevuld met middelen uit andere bronnen. De aanvulling is voornamelijk afkomstig uit de reguliere basisfinanciering. Aan de voorwaarde dat 35 procent van het budget afkomstig moest zijn uit cofinanciering is voldaan.

In vergelijking met 2007 zijn de instellingen in 2008 'sneller' met de besteding van het FES-budget, tachtig procent van het budget is in 2008 uitgegeven.

Het grootste deel van het budget, ruim tachtig procent, is ingezet om les- en examenmateriaal voor competentiegericht onderwijs te ontwikkelen. Een belangrijk deel van het budget is hierbij geïnvesteerd om docenten vrij te roosteren voor deze ontwikkeltaken en besteed aan het inhuren van expertise en aan het professionaliseren van de docenten. Hoewel de ontwikkeling nooit 'af' is, is de verwachting dat de tijdsinvestering na de ontwikkelfase geringer zal zijn dan in de afgelopen jaren het geval was. De resterende middelen zijn besteed aan docentenstages en aan het 'aanjagen' van de instroom van zwakke doelgroepen. De docentenstages lijken meer ingeburgerd te raken, bijvoorbeeld door opname in de opleidingsplannen, en vinden in toenemende mate plaats. De activiteiten om de instroom van zwakke doelgroepen te vergroten zijn moeilijk los te koppelen van de activiteiten die plaatsvinden in het kader van de stagebox.

4.1 De inzet van de FES-middelen door de instellingen

In 2008 was een bedrag van ruim 73 miljoen euro aan FES-middelen beschikbaar voor de instellingen. Evenals bij de innovatie- en stagebox, bestaan er grote verschillen tussen de bedragen die instellingen aan FES-middelen hebben ontvangen (zie tabel 4.1). Het grootste roc in het onderzoek ontving ruim anderhalf miljoen aan FES-middelen, het kleinste roc ontving minder dan een half miljoen euro aan FES-middelen. Het kleinste bedrag aan FES-middelen, ruim een ton, is ontvangen door een aoc. De instellingen die aan het onderzoek hebben meegewerkt, ontvingen gezamenlijk ruim 64 miljoen aan FES-middelen in 2008 (bijna 90% van het totaal bedrag aan FES-middelen).

Tabel 4.1 Toegekende FES-middelen in 2008

Type instelling	Aantal instellingen	Gemiddelde FES-toekenning	Laagste FES-toekenning	Hoogste FES-toekenning
Roc's	36	€ 1.661.900	€ 332.541	€ 3.681.000
Aoc's	8	€ 335.648	€ 113.393	€ 760.493
Vakinstellingen	6	€ 255.436	€ 215.788	€ 412.747
Totaal	50	€ 1.280.939	€ 113.393	€ 3.681.000

In de regeling is opgenomen dat aanvullend op de FES-middelen 35 procent cofinanciering moet worden ingezet om de doelen te bereiken. Gemiddeld blijken de 37 instellingen die de vragen over cofinanciering beantwoord hebben met een inzet van 36 procent cofinanciering de norm van 35 procent te hebben gehaald (tabel 4.2). Bovendien overstijgen de meeste instellingen de norm ruimschoots. Een vijfde van de instellingen blijft onder de norm.

Tabel 4.2 Cofinanciering voor FES-middelen in 2008

Type instelling	Toegekende middelen 2008	Cofinanciering 2008	Gemiddeld % cofin	<35% cofin	35% cofin	>35 % cofin
Roc's (n=26)	€ 43.101.193	€ 25.641.050	37%	15%	4%	81%
Aoc's (n=7)	€ 2.295.962	€ 1.133.962	35%	29%	0%	71%
Vakinstellingen (n=4)	€ 890.144	€ 589.644	33%	25%	0%	75%
Totaal (n=37)	€ 46.287.299	€ 27.364.656	36%	19%	3%	78%

De instellingen die hebben meegewerkt aan het onderzoek, hebben gezamenlijk ruim 25 miljoen euro als cofinanciering voor de FES-middelen ingezet (tabel 4.3). Van dat bedrag kwam 96 procent uit de reguliere basisfinanciering, hetgeen duidelijk meer is dan in 2007 toen 78 procent uit reguliere middelen afkomstig was.

Tabel 4.3 Bronnen van cofinanciering in 2008

	Bedrag in 2008	% in 2008 (n=38)	% in 2007 (n=50)
Uit reguliere basisfinanciering	€ 24.489.158	96%	78%
Uit andere subsidieregelingen	€ 898.773	4%	18%
Van derden/(regionale) partners	€ 232.050	1%	5%
Totaal	€ 25.619.981	100%	100%

Er zijn grote verschillen tussen de typen instellingen en de bronnen van cofinanciering (zie tabel 4.3a). Bij aoc's en vakinstellingen is een veel groter deel van cofinanciering afkomstig uit andere subsidieregelingen en van derden dan bij de roc's.

Tabel 4.3a Percentages voor bronnen van cofinanciering in 2008 voor roc's, aoc's en vakinstellingen

	Totaal	Roc's	Aoc's	Vakinstellingen
Uit reguliere basisfinanciering	96%	99%	39%	60%
Uit andere subsidieregelingen	4%	1%	47%	27%
Van derden/(regionale) partners	1%	0%	14%	13%

Hieronder beschrijven we de feitelijke inzet van de FES-budget. Daarbij hebben we het steeds over de FES-middelen, aangevuld met de middelen uit de cofinanciering. De FES-middelen die door de overheid aan de instellingen zijn verstrekt (64 procent van het FES-budget) kunnen in 2008 en 2009 worden besteed. Indien ze niet vóór 1 januari 2010 zijn besteed, worden ze teruggevorderd.

In 2008 is zo'n tachtig procent van de beschikbare FES-middelen uitgegeven (tabel 4.4).¹ Het resterende bedrag kan in 2009 worden besteed. Uit de KBA-evaluatie² maken we op dat van het FES-budget uit 2007 nog 45 procent is overgeheveld naar 2008. Het FES-budget uit 2008 wordt vaker ingezet in het jaar dat het verstrekt wordt, dan in 2007 het geval was.

Bij de periode waarbinnen het FES-budget wordt besteed, doen zich verschillen voor tussen de verschillende typen instellingen: waar de roc's zo'n tachtig procent van het hele FES-budget hebben besteed in 2008 is dat bij de aoc's twee derde van het budget.

Tabel 4.4 FES-middelen (inclusief cofinanciering) ingezet in 2007 en 2008

	Totaal	Roc's	Aoc's	Vakinstellingen
Toegekende middelen 2008	€ 64.046.979	€ 59.829.183	€ 2.685.181	€ 1.532.615
Overgebleven middelen uit 2007	€ 25.512.205	€ 23.572.074	€ 1.789.847	€ 150.284
Cofinanciering in 2008	€ 27.364.656	€ 25.641.050	€ 1.133.962	€ 589.644
Overgebleven cofinanciering uit 2007	€ 8.194.448	€ 7.746.851	€ 426.916	€ 20.681
Te besteden middelen in 2008	€ 125.118.288	€ 116.789.158	€ 6.035.906	€ 2.293.224
Besteed in 2008	€ 99.860.748	€ 93.941.524	€ 3.866.477	€ 2.052.747

¹ De gegevens zijn lastig te vergelijken met de gegevens uit de vorige evaluatie omdat de vraagstelling verschilt.

² Meijer en Keppel (2008), pagina 11.

De FES-middelen kunnen (onder voorwaarde van cofinanciering) worden ingezet op de volgende doelen:³

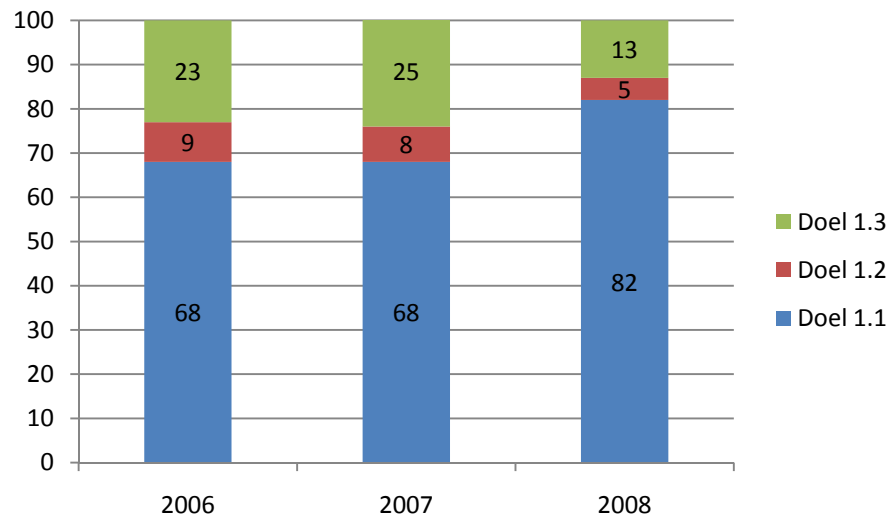
1.1: ontwikkelen les- en examenmateriaal voor competentiegericht beroepsonderwijs;

1.2: docentenstages;

1.3: instroom zwakke doelgroepen in praktijkopleidingen.

Evenals in 2006 en 2007 is het grootste deel van de FES-middelen ingezet op het ontwikkelen van les- en examenmateriaal voor competentiegericht onderwijs (zie figuur 4.1). Uit de gesprekken tijdens de bezoeken aan de instellingen kan worden opgemaakt dat het ontwikkelen van les- en examenmateriaal veel tijd kost, waarvoor docenten worden vrijgeroosterd. Het aandeel van de ontwikkeling van het materiaal is in 2008 groter dan in 2006 en 2007, hetgeen mogelijk te verklaren is doordat de instellingen steeds verder zijn met de invoering van cgo en dat de noodzaak om les- en examenmateriaal te ontwikkelen dus ook groter is. Het deel van de FES-middelen dat is ingezet voor het organiseren van docentenstages is in 2008 kleiner dan in de voorgaande jaren. Bij dit lagere percentage gaat het overigens om hogere bedragen dan in voorgaande jaren, doordat het totale FES-budget dat in 2008 is ingezet door het doorschuiven van de middelen groter is dan in de voorgaande jaren.

Figuur 4.1 De verdeling van de FES-middelen (inclusief cofinanciering) in 2006, 2007 en 2008

Aoc's en vakinstellingen wijken in hun verdeling van de middelen over de doelen enigszins af van roc's. Zij hebben een groter deel van hun middelen

³ Bij de nummering van de doelen is aangesloten bij de door de MBO Raad in 2006 ingevoerde conventie. De doelen van de FES-regeling kregen daarbij de nummers 1.1 tot en met 1.3, de doelen van de innovatiebox de nummers 2 tot en met 5 en de doelen van de stagebox de nummers 6.1 en 6.2.

ingezet op docentenstages (10% en 12% ten opzichte van 4% bij de roc's). De aoc's en vakinstellingen hebben een kleiner deel van de FES-middelen ingezet voor de versterking van de instroom uit zwakke doelgroepen in praktijkopleidingen (beide 7% ten opzichte van 14% door de roc's). Voor vakscholen kan de verklaring daarvoor zijn dat zij vooral opleidingen op niveau 3 en 4 aanbieden. Het deel van de FES-middelen dat is ingezet voor het ontwikkelen van les- en examenmateriaal voor cgo verschilt nauwelijks tussen aoc's, roc's en vakinstellingen.

4.2 Gerealiseerde activiteiten

Evenals in 2007, zetten in 2008 vrijwel alle instellingen FES-middelen in voor elk van de kernactiviteiten die binnen doel 1.1 (het ontwikkelen van lesmateriaal voor competentiegericht onderwijs) onderscheiden kunnen worden. Alleen in het geval van het creëren van interne en externe leeromgevingen is het verschil met 2007 substantieel (zie tabel 4.5). Alle instellingen zetten FES-middelen in voor het produceren van cgo-materiaal. Daarnaast zetten vrijwel alle instellingen FES-middelen in voor het herontwerpen van bestaande en het ontwerpen van nieuwe opleidingen. Bijna negentig procent van de instellingen ontplooit met FES-middelen activiteiten met betrekking tot het scheppen van randvoorwaarden en het creëren van interne en externe leeromgevingen.

Tabel 4.5 Percentage mbo-instellingen dat FES-middelen inzet op kernactiviteiten bij het ontwikkelen van les- en examenmateriaal voor competentiegericht beroepsonderwijs in 2007 en 2008

Kernactiviteit	2007 (n=47)	2008 (n=40)
a. Herontwerpen van bestaande en ontwerpen van nieuwe opleidingen	94%	95%
b. Produceren van cgo-materiaal: lesmateriaal, portfolio's, OER/toetsen/examens	98%*	100%
c. Professionaliseren van docenten	89%	95%
d. Scheppen van randvoorwaarden: projectenbank, ICT-omgeving	79%	88%
e. Creëren van interne en externe leeromgevingen: open leercentra, leerafdelingen	66%	88%

* In het onderzoek van 2007 werd een onderscheid gemaakt tussen het produceren van lesmateriaal voor cgo enerzijds en het ontwikkelen van examenmateriaal en dergelijke anderzijds. In de tabel staat het percentage voor het ontwikkelen van lesmateriaal weergegeven. Voor het ontwikkelen van examenmateriaal zette 96 procent van de instellingen in 2007 FES-middelen in.

Tijdens de bezoeken aan de instellingen worden als belangrijkste uitgavenposten genoemd: het vrijroosteren van docenten voor ontwikkeltaken, het inhuren van expertise (hetzij intern, hetzij extern) en de scholing van

docenten. Een representatief voorbeeld van hoe de ontwikkeling van les- en examenmateriaal in zijn werk gaat, is de aanpak van de Eindhovense School.

Aanpassing van examinering en het curriculum aan cgo, Eindhovense school

De examinering en het curriculum van de opleidingen zijn aangepast aan het cgo. Daarbij is men begonnen met de examinering. Alle examinering is in één keer aangepakt. Er is begonnen met de examinering, omdat daarmee het inzicht kon ontstaan hoe cgo eigenlijk werkt – het eindpunt van de opleiding was al duidelijk, waardoor het duidelijk werd waar het curriculum naartoe moest werken. Voor de ontwikkeling van meesterproeven zijn docenten vrijgeroosterd en is een extern bureau ter ondersteuning ingehuurd. In het eerste jaar werd het project begeleid met behulp van projectleiders bij de centrale dienst en het externe bureau, daarna is de verantwoordelijkheid binnen de teams gelegd. Er is nu binnen ieder team iemand verantwoordelijk voor curriculum en examinering. Nadat de examinering rond was zijn de leermiddelen voor de eerste leerjaren ontwikkeld; hiervoor is een apart team gevormd.

Succesfactor bij de examinering was de tijdsdruk: het moest in één jaar gebeuren. Ook de externe ondersteuning is een succesfactor. Een risico was wel dat na het vertrek van het externe bureau de aandacht voor examinering minder zou worden, ook omdat er een spanning is tussen kwaliteit en organiseerbaarheid (het kost veel tijd om goede producten te maken). Verder was er sprake van weerstand bij sommige teamleden. Ook was het lastig om te verbouwen terwijl de winkel nog open is.

Effecten op de lange termijn zijn:

- een sterkere teamgeest: een team is samen verantwoordelijk voor examinering en curriculum, en niet ieder voor zijn eigen vak;
- sterkere band met het bedrijfsleven;
- meer transparantie in wat docenten bij hun vak doen;
- beter inspelen op de ontwikkeling van leerlingen.

Het percentage instellingen dat FES-middelen inzet op de verschillende activiteiten die ten doel hebben om de kennis van docenten over het bedrijfsleven te vergroten door middel van docentenstages is in 2008 vrijwel gelijk aan 2007 (zie tabel 4.7).

Tabel 4.7 Percentage mbo-instellingen dat FES-middelen inzet op kernactiviteiten bij het investeren in kennis van docenten over het bedrijfsleven door middel van docentenstages in 2007 en 2008

Kernactiviteit	2007 (n=47)	2008 (n=40)
a. Ontwikkelen van beleid ten aanzien van docentenstages	70%	70%
b. Voorbereiden van docentenstages	72%	73%
c. Uitvoeren van docentenstages	83%	80%

In de praktijk gaat de aandacht in eerste instantie vooral uit naar het opzetten van de organisatie van de docentenstages en de zorg om docentenstages een plaats te geven in het personeelsbeleid zoals ook uit het voorbeeld van het Koning Willem I College blijkt.

Docentenstages bij het Koning Willem I College

De doelstelling van de docentenstages is om docenten in staat te stellen actueel onderwijs te verzorgen. Ook in het verleden was er wel sprake van docentenstages, maar de huidige aanpak is anders: meer gestructureerd en aansluitend op cgo. Ook het delen van de kennis (door middel van een presentatie) is nieuw. Inmiddels zijn de docentenstages onderdeel van het personeelsbeleid. Docenten kunnen er gebruik van maken om hun kennis op peil te houden.

Hoe werkt het? De docent bepaalt tijdens de bespreking van zijn of haar ontwikkelingsplan in overleg met de afdelingsdirecteur zijn of haar individuele doelen. Daarbinnen kunnen docentenstages een rol spelen. De coördinatie is in handen van de beleidsmedewerker docentenstages. Hij legt onder meer contact met de bedrijven waar een docent stage gaat lopen. De duur van de stages varieert van een paar dagen tot drie maanden (al kan het met goede argumenten ook langer duren).

De twee docenten die we hebben gesproken, hebben de stages als zeer positief ervaren en vonden het prettig om de (deels) nieuwe kennis in de praktijk op te doen. Een van de docenten merkte op dat ze minder onzeker voor de klas staat. De manier waarop de beleidsmedewerker de stages begeleidt, wordt erg gewaardeerd. Een knelpunt is de organisatie van tijdelijke vervanging. De opvang daarvan verschilt per afdeling. Ook het organiseren van de presentaties verloopt nog niet helemaal vlekkeloos (moet nog een stevigere plaats krijgen).

Ook bij de inzet van FES-middelen op activiteiten waarmee de instroom van zwakkere groepen wordt vergroot zien we weinig verschillen tussen 2007 en 2008 (zie tabel 4.8). Verhoudingsgewijs zijn er wel meer instellingen die de middelen inzetten bij het scheppen van randvoorwaarden. Waarom dat is, is niet helemaal duidelijk: is het een logische stap in de implementatie van een doelgroepspecifieke aanpak (eerst inventariseren van problemen en vervolgens het aanpakken daarvan) of zijn de instellingen gedurende invoering tegen (nieuwe) knelpunten aangelopen?

Tabel 4.8 Percentage mbo-instellingen dat FES-middelen inzet op kernactiviteiten bij het aanjagen van instroom vanuit zwakkere groepen in 2007 en 2008

Kernactiviteit	2007 (n=47)	2008 (n=40)
a. Opzetten en invoeren van een integrale doelgroepspecifieke aanpak	83%	78%
b. Produceren van instroom-assessments en competentiegericht lesmateriaal	79%	80%
c. Bevorderen van instroom	79%	83%
d. Scheppen van randvoorwaarden	70%	83%

In de praktijk bleek het lastig om activiteiten die plaatsvonden in het kader van dit doel te onderscheiden van activiteiten in het kader van de stagebox. Een reden daarvoor is dat de doelgroep van beiden deels overeenkomt: de 'moeilijk plaatsbare deelnemers' uit de stagebox zijn vaak afkomstig uit de 'zwakkere doelgroepen'. De activiteiten gericht op zwakkere groepen werden

meestal eerder geassocieerd met activiteiten in het kader van de stagebox, ook al werd daarbij soms gemeld dat de stageboxmiddelen werden aangevuld met middelen uit andere regelingen, waaronder de FES-regeling.

4.3 Effecten van de FES-middelen

Het is vrijwel onmogelijk om harde uitspraken te doen over de effecten die in 2008 zijn gerealiseerd zijn met de inzet van FES-middelen. Daarvoor zijn twee redenen: de slechte respons op de vragen die betrekking hadden op de effecten van de FES-middelen (in de monitor) en de zichtbaarheid van de middelen (tijdens de effectmeting). De FES-middelen worden vaak gezien als complementair op de middelen uit de innovatiebox en binnen de instellingen wordt het onderscheid niet altijd even duidelijk gemaakt.

Over het aantal docenten dat betrokken is bij de ontwikkeling van les- en examenmateriaal zijn geen gegevens beschikbaar. Uit de gesprekken tijdens de bezoeken aan de instellingen is wel duidelijk geworden dat hierbij veel docenten betrokken worden en dat deze daarvoor in de regel ook ambulante uren krijgen, hetgeen ook verklaart waarom een groot deel van de FES-middelen daarop zijn ingezet. Na de ontwikkeling van het materiaal (en de eerste aanpassingen) blijft het zaak om het materiaal te 'onderhouden'. Dit is echter minder tijdsintensief dan de ontwikkeling van het materiaal.

In tabel 4.9 zijn de aantallen docenten weergegeven die docentenstages hebben gelopen. Dat de realisatie achterblijft bij de ambitie is vooral te wijten aan twee instellingen waar het verschil tussen realisatie en ambitie groot was.

Tabel 4.9 Aantal docenten op docentenstage*

	2008
Aantal instellingen	29
Totaal aantal docenten ambitie	1.335
Totaal aantal docenten realisatie	913

* Er zijn geen vergelijkbare gegevens beschikbaar over 2007.

Tijdens de bezoeken aan de instellingen bleek overigens dat, daar waar docentenstages ter sprake kwamen, het aantal docenten dat op docentenstage gaat duidelijk aan het toenemen is.⁴ Door opname van docentenstages in het scholingsplan zijn de stages ook in de toekomst geborgd. Kwalitatieve effecten zijn bijvoorbeeld dat docenten meer kennis hebben verkregen van (de

⁴ Wanneer we de resultaten van 2008 vergelijken met de resultaten uit de evaluatie over 2007, waarin een aantal van 2335 docentenstages wordt genoemd (Meijer en Keppel (2008), pagina 11), lijkt dit daarmee in tegenspraak. Bij de bezochte instellingen waar gesproken is over docentenstages was echter sprake van een duidelijke toename van het aantal docentenstages ten opzichte van de voorgaande jaren en werd de verwachting uitgesproken dat deze trend zich de komende jaren nog zal doorzetten.

actuele stand van zaken van) het werkveld en dat de afstand met het bedrijfsleven verkleind is.⁵

Bij de 28 instellingen die hebben opgegeven FES-middelen in te zetten om de instroom van zwakkere groepen te vergroten, zien we dat de ambitie bijna is gerealiseerd (tabel 4.10).

Tabel 4.10 Aantal deelnemers bereikt met aanjagen van de instroom van deelnemers van zwakkere groepen*

	2008
Aantal instellingen	28
Totaal aantal deelnemers ambitie	35.451
Totaal aantal deelnemers realisatie	33.587

* Er zijn geen vergelijkbare gegevens beschikbaar over 2007.

De 33 instellingen uit de evaluatie van de inzet van de FES-middelen van 2007 kenden gezamenlijk een aantal van 5795 maatwerktrajecten (Meijer en Keppel (2008), pagina 23). Het totaal aantal bereikte deelnemers uit de bovenstaande tabel is daar niet zonder meer mee te vergelijken (het hoeft daarbij immers niet per se om maatwerktrajecten te gaan). Tijdens de gesprekken op de instellingen zijn de maatwerktrajecten niet afzonderlijk besproken. Wel werd duidelijk dat het continueren van vergelijkbare maatwerktrajecten veel inspanningen van de instellingen vraagt en dat men verwacht dat dit in de toekomst niet anders zal zijn.

⁵ Zie ook Glaudé, Verbeek en Felix (2010).

5 **SAMENWERKING VAN HET MBO MET DE OMGEVING**

De samenwerking van het mbo met andere partijen die met de stage- en innovatieboxregeling beoogd wordt, breidt zich ook in 2008 en 2009 verder uit. De ontwikkelingen op dit gebied zijn in 2008 en 2009 vrijwel identiek aan de ontwikkelingen op samenwerkingsgebied in 2007. Een deel van de instellingen heeft met projecten die met stage- en of innovatieboxmiddelen bekostigd zijn, nieuwe partners verworven. Een veel groter deel van de instellingen heeft de samenwerking met bestaande partners door middel van stage- en innovatieboxprojecten geïntensiveerd. Een groot deel van de instellingen heeft overeenkomsten met andere partijen gesloten over samenwerking. Evenals in 2007 betreft het dan vooral de samenwerking met het bedrijfsleven en met andere onderwijsinstellingen, maar ook de samenwerking met andere partijen als gemeenten en RMC's wordt verder uitgebreid.

Contactpersonen die betrokken zijn bij projecten van instellingen die (mede) met innovatie- en stageboxmiddelen zijn bekostigd, zijn zeer tevreden over de samenwerking en hebben positieve verwachtingen voor de toekomst. De tevredenheid over de samenwerking onder personen uit het bedrijfsleven die betrokken zijn bij de stages van individuele leerlingen loopt sterk uiteen. Een deel van hen ervaart een verbetering in het contact met de instellingen en merkt dat daar meer aandacht voor is dan in het verleden.

De samenwerking tussen de aoc's en andere kennisinstellingen in de groene sector komt tot uiting in het meerjarenakkoord tussen de groene onderwijssectoren (aoc's, hbo's en Universiteit van Wageningen) dat onlangs is afgesloten en in het gebruik van de gezamenlijk ontwikkelde examens, de zogenaamde Groene standaard.

5.1 **Inleiding**

Verschillende doelen van de innovatie- en de stageboxregeling beogen de samenwerking van het mbo met andere partijen, in het bijzonder het bedrijfsleven en onderwijsinstellingen in het vo en hbo, te bevorderen. De aoc's krijgen daarnaast in de innovatieboxregeling de opdracht afspraken over de concrete doelen en vormgeving van de innovatie te maken met de groene kenniscentra.

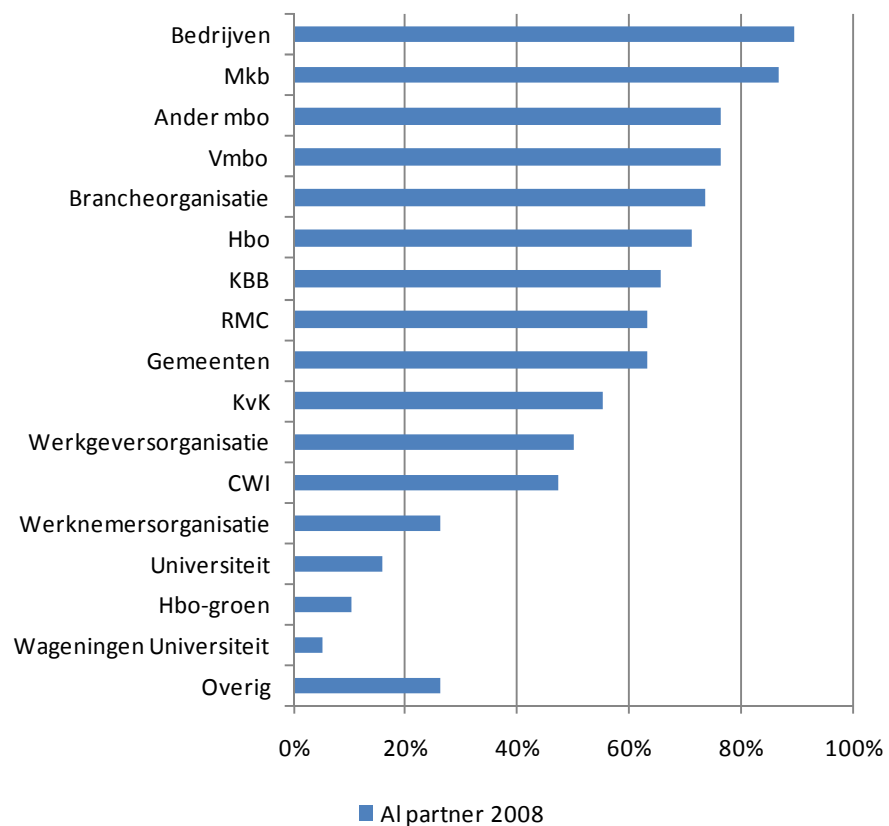
In dit hoofdstuk presenteren we de effecten van de innovatie- en stageboxregeling op de samenwerking met andere partijen op het gebied van de innovatie van het onderwijs. We maken daarbij, evenals in het onderzoek naar inzet van stage- en innovatieboxmiddelen in 2006 en 2007, geen onderscheid

tussen samenwerking die is voortgevloeid uit projecten die met innovatie- dan wel stageboxmiddelen zijn gefinancierd.

5.2 Resultaten op het gebied van samenwerking

Voor 2008 beschikken de mbo-instellingen over verschillende partners in het onderwijs (met name andere mbo-instellingen en met het vmbo) en in het bedrijfsleven (zie figuur 5.1). De contacten met Wageningen Universiteit en hbo-groen moeten vrijwel geheel worden toegeschreven aan de vijf aoc's die de vragen over samenwerking hebben beantwoord.

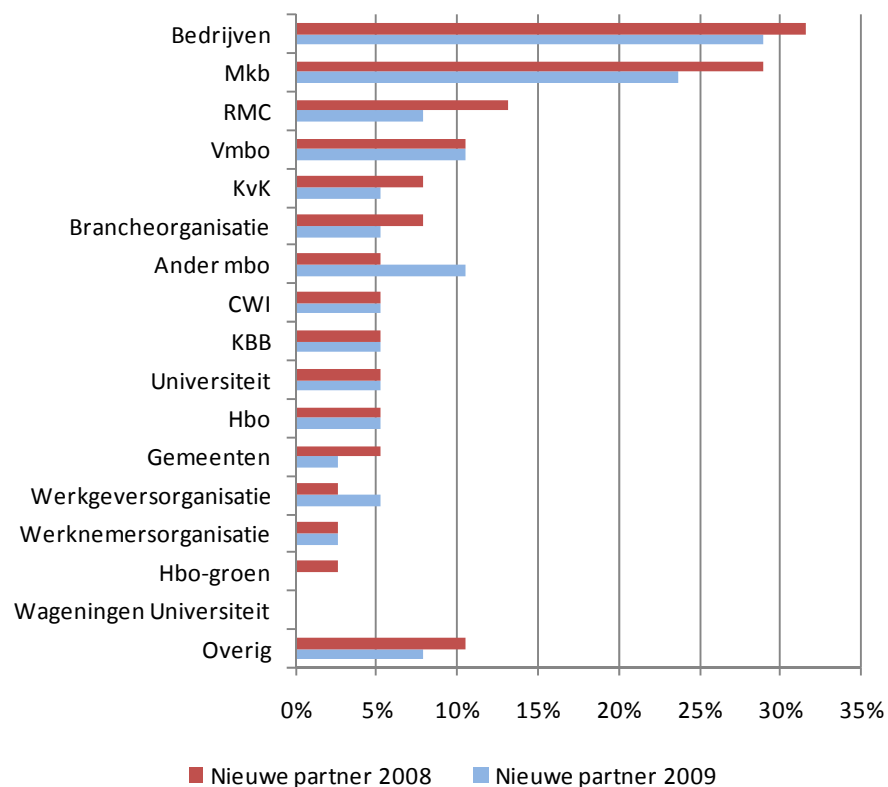
Figuur 5.1 Partners van mbo-instellingen in 2008 die al partner waren (n=38)

Een deel van de mbo-instellingen is in 2008 en 2009 gaan samenwerken met nieuwe partners. In zowel 2008 als 2009 heeft ongeveer dertig procent van de instellingen nieuwe partners in het bedrijfsleven gekregen (zie figuur 5.2). Dat betreft zowel bedrijven in het algemeen als mkb-bedrijven. Het percentage instellingen dat de samenwerking met nieuwe partners in het onderwijs is aangegaan, is aanmerkelijk kleiner. Dat geldt ook voor het percentage instellingen dat nieuwe partners heeft gekregen onder organisaties als

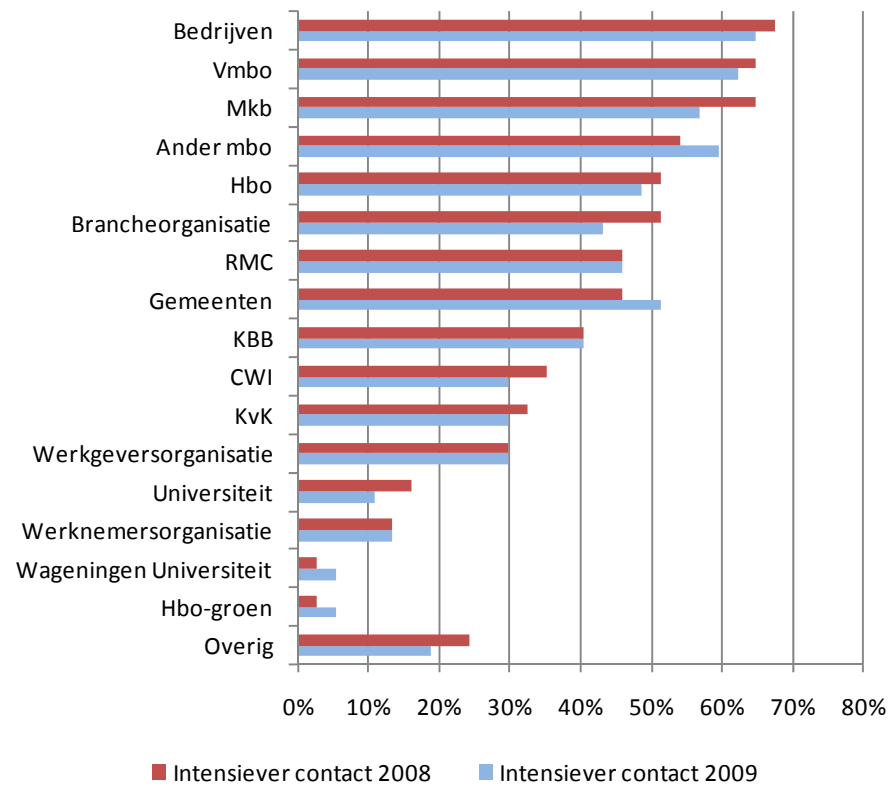
gemeenten. Opvallend is dat er nauwelijks verschillen tussen 2008 en 2009 zijn in de percentages instellingen die contacten met een bepaald type partner hebben opgebouwd. Deze percentages komen eveneens sterk overeen met de percentages uit 2007 die in het KBA-rapport vermeld staan (niet in de figuur zichtbaar).

Figuur 5.2 Nieuwe partners van mbo-instellingen in 2008 en 2009 (n=38)

Een veel groter deel van de mbo-instellingen heeft de contacten met veel van haar partners geïntensiveerd. Dat geldt niet alleen voor de contacten in het bedrijfsleven en in het onderwijs, maar ook voor de contacten met verschillende andere partners, zoals gemeenten en RMC's (zie figuur 5.3).

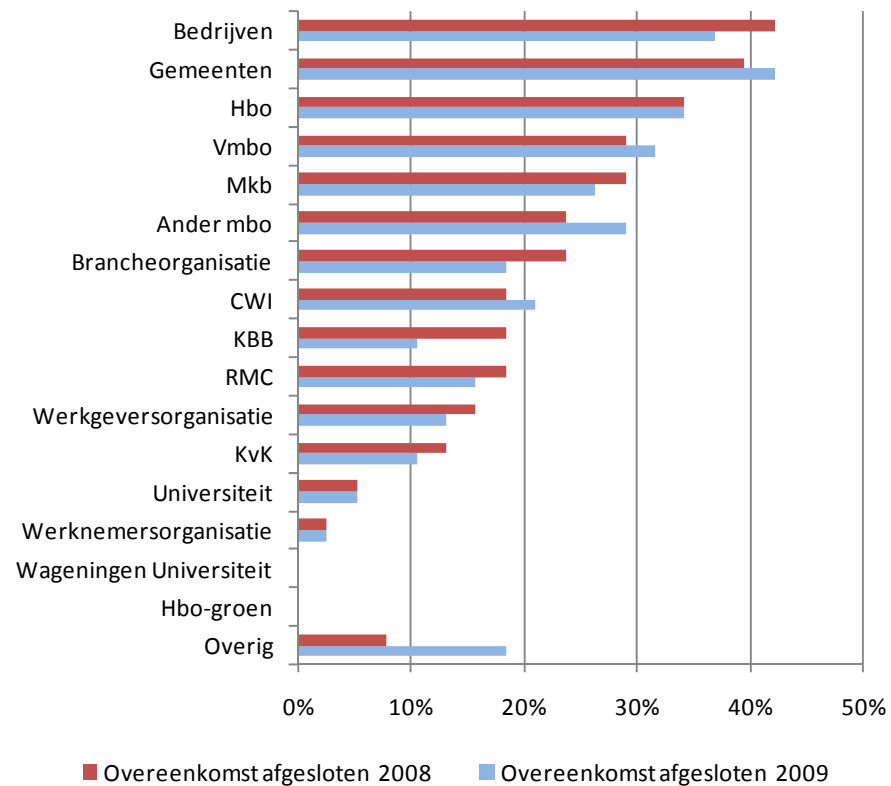
Figuur 5.3 Partners waarmee mbo-instellingen de samenwerking hebben geïntensiveerd (n=38)

De intensivering van de contacten komt ook tot uiting in de overeenkomsten die een groot deel van de mbo-instellingen met partners hebben gesloten (zie figuur 5.4). De ontwikkeling van de intensivering van het contact in 2009 is min of meer gelijk aan dat van 2008. De resultaten van 2008 en 2009 laten bovendien vrijwel hetzelfde beeld zien als in 2007.¹

¹ Zie Keppels et al., 2009.

Figuur 5.4 Percentage instellingen dat een of meer overeenkomsten heeft gesloten per type partner in 2008 en 2009

Overige effecten

Ook bij de bezoeken aan de mbo-instellingen in het kader van de effectmeting is de samenwerking herhaaldelijk onderwerp van gesprek geweest.

Samenwerking was in veel gevallen een van de doelen van de met stage- en of innovatieboxmiddelen bekostigde projecten of een voorwaarde voor het realiseren van bepaalde doelen. In een groot deel van de projecten die in de vorige hoofdstukken staan beschreven, valt te lezen dat is samengewerkt met externe partijen.

Instellingen zijn positief over de toegenomen samenwerking. Die samenwerking kan op haar beurt namelijk ook weer een positief effect hebben op andere investeringen die gedaan worden. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de inzet van stageboxmiddelen door het ROC van Amsterdam, dat garen spon bij het eerder opgerichte Platform Arbeidsmarkt Onderwijs.

In 2007 is in Amsterdam het Platform Arbeidsmarkt Onderwijs opgericht met als doel de stageproblematiek op te lossen. Aan het overleg nemen de gemeente Amsterdam, werkgevers (zowel grote bedrijven als het mkb), roc's en hogescholen uit de regio deel. In het overleg wordt het bedrijfsleven aangesproken op haar maatschappelijke verantwoordelijkheid. Op het moment dat zij daaraan gehoor geven, wordt dat in de schijnwerpers gezet. Het pao heeft een enorm effect gehad. Een bedrijf als ING bijvoorbeeld had geen mbo-stageplaatsen, maar zij hebben binnen een jaar honderd leerlingen weggezet.

Door het bestaan van het pao konden de stageboxmiddelen doelmatiger worden ingezet. Er bestond immers al een netwerk met het bedrijfsleven waarop kon worden voortgebouwd.

In hoeverre er sprake is van verduurzaming van de samenwerking is niet altijd vast te stellen. In die gevallen waarin samenwerking is uitgemond in gezamenlijke huisvesting, lijkt samenwerking op de langere termijn gewaarborgd, zoals in het hieronder beschreven voorbeeld bij ROC Zeeland of het in hoofdstuk 2 beschreven voorbeeld van woonzorgcentrum De Rietvinck.

Technum, ROC Zeeland

De aanleiding voor het project Technum is ontstaan door het nijpende tekort aan personeel in de sector techniek. Technum is hét techniekcentrum voor onderwijs en bedrijfsleven in Zeeland. Mbo, vmbo en het bedrijfsleven werken samen binnen dit project. Sinds 1 juli 2007 hebben de samenwerkingspartners een (hypermoderne) gezamenlijke huisvesting. Die gezamenlijke huisvesting is een belangrijke randvoorwaarde voor een inspirerende en actieve samenwerking. De docenten van de andere innovatieprojecten beamen dat die gezamenlijke en inspirerende huisvesting erg positief is (versterkt het teamgevoel, afstemming verloopt gemakkelijker en natuurlijk, uitstraling van het onderwijs naar buiten). Daarbij wordt aangetekend dat je in een groot gebied als Zeeland wel te maken hebt met reisafstanden.

De samenwerking tussen de onderwijspartners komt bijvoorbeeld tot uitdrukking in een doorlopende leerlijn vmbo-mbo. De uitvoerder van het project vanuit ROC Zeeland is als manager van Technum fulltime betrokken. Zo'n 700 leerlingen en deelnemers maken gebruik van het centrum.

Het doel van Technum is het aantrekkelijk maken van techniekonderwijs. Dat is volgens de manager en de directeur van het cluster Techniek goed gelukt. Het project heeft grote uitstraling voor potentiële leerlingen en bedrijven en heeft ook landelijk veel aandacht. Docenten werken beter samen en bedrijven voelen zich echt eigenaar, wat bijvoorbeeld blijkt uit technische apparatuur die ze schenken aan het centrum. De aanwezigheid van bedrijven heeft een positief effect op een bedrijfsmatige werkwijze van docenten ('vreemde ogen dwingen!').

In verschillende projecten die ten doel hadden de samenwerking met bedrijven te versterken, hebben projectleiders echter hun zorg uitgesproken over het op peil kunnen houden van de gerealiseerde contacten op het moment dat de additionele middelen wegvallen.

Bij de aoc's is sprake van een bijzondere vorm van samenwerking met andere partijen. Al sinds 2002 werken de 'groene' onderwijsinstellingen en het Kenniscentrum Aequor samen aan de verbetering van de examinering. Met de oprichting van stichting de Groene standaard is in 2008 de samenwerking geformaliseerd. De stichting beoogt een breed assortiment aan examen-producten voor onderwijsinstellingen te ontwikkelen en aan te bieden en de implementatie daarvan bij de instellingen te ondersteunen. Binnen het groene onderwijs is vaak sprake van versnippering van opleidingen over verschillende locaties. De opleidingen zijn vaak ook te klein om 'alles' alleen te doen. Aansluiting bij andere aoc's, zoals bijvoorbeeld in de Groene standaard, is daarom voor de meeste aoc's van groot belang.

5.3 Geluiden van externe partijen over samenwerking

Niet alleen de mbo-instellingen zelf zijn bevraagd over de samenwerking met externe partijen. In het onderzoek zijn ook 41 (telefonische) gesprekken gevoerd met de externe partijen waarmee instellingen samenwerken. Dit betreft achttien gesprekken met contactpersonen van partijen die met de instellingen samenwerken in innovatie- en stageboxprojecten. De namen en gegevens van deze contactpersonen zijn doorgegeven door projectleiders die betrokken waren bij de projecten. Het gaat dan bijvoorbeeld om de eigenaar van de supermarkt uit hoofdstuk 3 die samenwerkt met het Drenthe College.

Daarnaast zijn 23 gesprekken gevoerd met contactpersonen bij leerbedrijven waarvan de namen en contactgegevens zijn aangeleverd door een aantal kenniscentra. Deze contactpersonen zijn niet direct betrokken bij de uitvoering van een stage- of innovatieboxtraject van de instellingen. Zij hebben wel een relatie met een of meer instellingen door de stageplekken die zij bieden.

Externe contactpersonen voor innovatie- en stageboxprojecten

De contactpersonen uit het bedrijfsleven die betrokken zijn bij het ontwikkelen en vormgeven van onderwijsprogramma's of de begeleiding van docent-stages zijn vrijwel altijd positief zijn over de samenwerking met het mbo. Zo ook de manager operations van NAC die samenwerkt met ROC West-Brabant.

“Onze samenwerking bestaat al een hele tijd. Af en toe waren er al stages vanuit het roc, maar vanuit beide partijen wilden we dit structureel gaan aanpakken, met name om de uitval van jongeren te beperken. Vijf jaar geleden zijn we hiermee begonnen. De stichting Teampay@NAC, een samenwerking van NAC en ROC West-Brabant, is opgericht. Hierin zijn de maatschappelijke activiteiten van NAC ondergebracht. Er is een aantal educatieve projecten gestart op het gebied van horeca en facilitaire dienstverlening. Daarnaast is de vraag naar een inspirerende leeromgeving voor uitvaljongeren vanuit leerplichtambtenaren beantwoord door een klaslokaal in het NAC-stadion met uitzicht op het veld.

De samenwerking wordt steeds breder. Wij richten ons nu ook op wijken in de stad Breda, met projecten als Junior Street League voor basisonderwijs en Street League voor middelbaar onderwijs. Deze projecten zijn meer gericht op normen en waarden en het versterken van de wijken. Vanuit verschillende takken van het ROC West-Brabant is er ook in dit project betrokkenheid (o.a. docenten, directie, administratie).

Ja, ik ben tevreden. De samenwerking tussen docenten, leerlingen en medewerkers van het NAC verloopt zeer goed.”

Ongeveer de helft van de contactpersonen meent dat de samenwerking intensiever is geworden, communicatie en begeleiding zijn verbeterd. De anderen zien weinig veranderingen, maar geven doorgaans aan weinig redenen te zien om te klagen. Als aandachtspunt noemen zij wel de informatievoorziening vanuit de school.

Stagebedrijven

Uit de interviews met de contactpersonen die direct betrokken zijn bij de leerlingen, maar niet zijn gelieerd aan een specifiek innovatie- of stagebox-project, (het betreft vooral bedrijven waar moeilijk plaatsbare deelnemers stagelopen of in opleiding zijn), komt een zeer divers beeld naar voren. Een klein deel van de geïnterviewden is zeer positief over de begeleiding en het contact met de opleiding. Een eveneens klein deel is zeer negatief over de begeleiding en het contact met de opleiding. De meeste geïnterviewden zitten daar tussenin, zoals een medewerkster van Miss Etam die te maken heeft met deelnemers uit zowel bol als bbl van verschillende roc's.

“Het contact en de samenwerking verschilt per school en ook per docent. Het contact en de begeleiding van leerlingen is vaak minimaal. Meestal zijn er vaste contactmomenten, deze vinden eenmaal per tien weken plaats en dan komt de docent naar het bedrijf toe.

We hebben de afgelopen tijd een leerling met veel problemen gehad. Daar zijn toen afspraken met de school over gemaakt, maar die zijn niet nagekomen. Dit is jammer.

Maar er zijn ook voorbeelden waar de begeleiding heel goed ging: regelmatig contact, de voortgang werd besproken en de afspraken werden gewoon nagekomen.

Over het algemeen ben ik tevreden over de begeleiding van de leerlingen door de school. De voorselectie wordt goed uitgevoerd en het contact tussen bedrijf en de school is goed. Sommige scholen hebben echter een minimale begeleiding en de communicatie tussen school en bedrijf is dan ook minder.

Ik hoop dat er in de toekomst nog steeds stagiaires bij ons komen. Het zou prettig zijn als er iets meer gecommuniceerd zou worden tussen de school, leerling en bedrijf (eenmaal per zes weken), ook al zou het telefonisch zijn.

Het zou ook goed zijn als de opdrachten die de leerlingen van school krijgen meer worden aangepast aan het werk dat bij ons bedrijf wordt uitgevoerd. Nu zijn de opdrachten vrij algemeen.”

Verschillende geïnterviewden hebben gemerkt dat de opleiding waarmee zij te maken hebben, meer aandacht heeft gekregen voor de begeleiding van deelnemers die stage lopen en het contact met het bedrijf heeft geïntensiveerd. Vrijwel alle geïnterviewden verwachten dat de samenwerking die zij met een instelling of opleiding hebben, zal blijven bestaan. Dat geldt ook voor de meeste contactpersonen die ontevreden zijn over het contact dat zij met een opleiding hebben.

Op grond van deze informatie is het lastig op te maken wat het effect is van de regelingen op de samenwerking van de mbo-instellingen met de (stage-) bedrijven. Wel is duidelijk dat de benaderde bedrijven doelstellingen als betere begeleiding en intensievere samenwerking onderschrijven.

6 VERWACHTINGEN EN WENSEN VOOR DE TOEKOMST

Uit de voorgaande hoofdstukken blijkt dat de mbo-instellingen en de kenniscentra veel activiteiten hebben ontplooid om de doelen van de innovatiebox- en de stageboxregeling te realiseren. Met het einde van beide regelingen in zicht, roept dat de vraag op wat dat betekent voor de doelen die in de regelingen centraal staan: zijn de beoogde doelen inmiddels gerealiseerd, en zo niet, in hoeverre worden deze nog gerealiseerd als de instellingen en kenniscentra deze middelen niet langer ontvangen? Met andere woorden: in hoeverre is het wenselijk de betreffende regelingen in de toekomst voort te zetten en in welke vorm zou dat moeten gebeuren? De resultaten die in dit hoofdstuk gepresenteerd worden, zijn de uitkomsten van de gesprekken met de bestuurders en, in mindere mate, projectleiders en docenten van 22 instellingen,¹ de projectleiders stagebox van zeven kenniscentra² en vertegenwoordigers van Colo en de MBO Raad.³

De bestuurders bij de instellingen zijn zeer tevreden over de Regeling innovatiebox. De innovatiebox heeft er naar hun mening voor gezorgd dat er meer en sneller is geïnnoveerd. De kwaliteit van het cgo bereikt daardoor in 2010 een niveau dat anders pas later gerealiseerd zou zijn. De belangrijkste doelen van de regeling zijn daarmee voor een groot deel gerealiseerd.

Vertegenwoordigers van een aantal kleine roc's zag zich door de beschikbaarheid van de innovatie- en stageboxmiddelen bovendien in staat gesteld om andere innovatiesubsidies⁴ te genereren, waarvoor zij anders niet in aanmerking zouden kunnen komen door een gebrek aan middelen die door de instelling *zelf* moesten worden ingezet (cofinanciering). Hierdoor werd hun innovatiekracht (opgevat als het vermogen om te innoveren) nog eens extra vergroot.

Ook over de Regeling stagebox zijn zowel de instellingen als de kenniscentra zeer positief. Mbo-instellingen en kenniscentra zijn ervan overtuigd dat er dankzij de stageboxmiddelen activiteiten konden worden ontplooid waardoor het aantal leerbedrijven voor moeilijk plaatsbare deelnemers is uitgebreid, een groter aantal moeilijk plaatsbare deelnemers stage heeft kunnen lopen en daarbij bovendien beter is begeleid. Veel geïnterviewden zijn van mening dat

---

¹ Het gaat om zestien instellingen die bezocht zijn, twee instellingen waar een telefonisch interview mee heeft plaatsgevonden en vier instellingen die hebben deelgenomen aan een van de expertmeetings.

² Dit betreft vier kenniscentra waar interviews zijn gehouden in het kader van het effectonderzoek en drie kenniscentra die hebben deelgenomen aan de expertbijeenkomst die aan de stagebox was gewijd.

³ Aan de expertmeeting die was gewijd aan de stageboxregeling hebben twee vertegenwoordigers van Colo en een vertegenwoordiger van de MBO Raad deelgenomen.

⁴ Het ging bijvoorbeeld om subsidies van HPBO.

dit een positief effect heeft op het bestrijden van de uitval onder deze groep deelnemers. Daarmee zijn ook bij deze regeling de hoofddoelen grotendeels gerealiseerd.

Bestuurders van mbo-instellingen zijn ook om andere redenen dan alleen de beschikbaarheid van extra middelen enthousiast over de innovatie- en stageboxregeling. De doelen van beide regelingen sluiten naar hun mening goed aan bij wat er in het onderwijs speelt.

Door de brede formulering van de doelen was het voor mbo-instellingen mogelijk de middelen in te zetten op projecten die aansloten bij het strategisch beleid van de instelling. Doordat de doelen van de regelingen op elkaar aansloten, konden zij elkaar bovendien versterken.

In combinatie met de, volgens verschillende mbo-instellingen, soepele regels voor verantwoording heeft dat er bij de verdeling van de middelen binnen de instelling vaak toe geleid dat de innovatie- en stageboxmiddelen en in 2008 ook de FES-middelen zijn samengevoegd tot 'additionele middelen' die vervolgens binnen de instelling zijn verdeeld.⁵ Die verdeling heeft meestal naar rato en in mindere mate op basis van ingediende plannen plaatsgevonden.

Er is onduidelijkheid over de mate waarin de innovatie- en stageboxmiddelen moeten worden verantwoord. Volgens een van de bij de effectmeting betrokken mbo-instellingen is het onmogelijk om de inzet van innovatie- en stageboxmiddelen te verantwoorden op de wijze die in de regelingen van de instellingen wordt gevraagd (koppeling van inzet van de middelen aan kernactiviteiten en de daarbij gerealiseerde doelen). Het risico dat de verantwoording onvoldoende zou zijn en dat de ingezette middelen zouden moeten worden terugbetaald, wilde deze instelling niet nemen, zodat ze ervan af heeft gezien om de innovatie- en stageboxmiddelen in te zetten.

Tijdens de expertmeeting die was gewijd aan de innovatieboxregeling, bleken er bovendien grote verschillen tussen de mbo-instellingen te bestaan over het niveau waarop zij de innovatieboxgelden van hun accountant financieel moeten verantwoorden. Door deze verschillen is de verantwoordingslast van de innovatieboxregeling bij de ene instelling veel groter dan bij de andere.

De behoefte en noodzaak tot voortzetting van de innovatie van het beroeps- onderwijs bestaat nog steeds volgens de mbo-instellingen. Voor de nabije toekomst is flexibilisering van de organisatie (inclusief het onderwijs) een veelgehoord thema. Met de flexibilisering hopen zij de in-, door- en uitstroom van leerlingen te bevorderen, uitval tegen te gaan en het onderwijs efficiënter in te kunnen richten. Flexibilisering van de organisatie wordt daarbij vaak

---

⁵ Bij de bespreking van projecten was projectleiders daardoor niet altijd duidelijk of hun project met stage- en/of innovatieboxmiddelen bekostigd was.

gekoppeld aan verdergaande digitalisering. Wat betreft flexibilisering verkeren veel instellingen nog in de ontwikkelfase.

Alle mbo-instellingen willen dat de regelingen blijven bestaan. Het is daarbij van belang dat deze middelen uit deze regelingen (opnieuw) voor langere tijd worden toegekend en dat de instellingen daarover duidelijkheid hebben. Een enkele bestuurder ziet bij voorkeur dat de middelen worden toegevoegd aan de lumpsum en dus niet langer geormerkt zijn. De meeste bestuurders en projectleiders zijn echter van mening dat oormerking noodzakelijk is: dat biedt de meeste garantie dat zij ook daadwerkelijk worden ingezet voor onderwijs-innovatie. Ook de doelen van de regelingen worden bij voorkeur gehandhaafd. Zij sluiten goed aan bij de actuele situatie en bieden instellingen voldoende ruimte om ze in te kunnen zetten op het versterken van het strategisch beleid van de instelling.

Alle mbo-instellingen en kenniscentra vinden het reëel dat zij zich voor de inzet van de middelen moeten verantwoorden. De meeste instellingen zouden die verantwoording echter willen beperken tot een verantwoording via het jaarverslag. Niet alle instellingen zijn het daarmee eens, omdat de sector daar volgens hen nog niet aan toe is. Zij zien een 'opvoedkundige' waarde van de wijze waarop de innovatie- en stageboxmiddelen moeten worden verantwoord: instellingen zijn daardoor projectmatiger en efficiënter gaan werken. Anderen stellen daar tegenover dat dit niet de functie van de regelingen zou moeten zijn.

Verschillende respondenten van mbo-instellingen gaven aan dat door de tijdrovende verantwoording minder geld besteed kan worden aan het feitelijke doel, namelijk de innovatie van het onderwijs. Een klein aantal respondenten ziet het liefst dat er prestatieafspraken gemaakt worden met instellingen op het gebied van innovatie en wil daar op afgerekend worden.

Met de beëindiging van de Regeling innovatiebox komt de onderwijsinnovatie in het mbo niet tot stilstand, al verloopt het proces dan trager. De meeste instellingen reserveren een deel van de middelen uit de lumpsum voor onderwijsinnovatie, uiteenlopend van één tot tien procent van het reguliere budget. Ook wanneer de innovatieboxmiddelen er niet waren geweest, zouden de doelen die in de innovatieboxregeling centraal staan ten dele gerealiseerd zijn. De noodzaak van het bestaan van additionele middelen voor onderwijs-innovatie is bij sommige instellingen groter dan bij andere. Instellingen die in een financieel slechte situatie verkeren, luiden de noodklok. Bij verschillende instellingen wordt sterk gesneden in de diensten die in het verleden een belangrijke rol hadden in de innovatie van het onderwijs. Zo wordt bij het Drenthe College de Dienst Onderwijs opgeheven en zijn bij ROC Zeeland de innovatiemanagers ontslagen. Met name kleine roc's zouden door het wegvallen van de middelen over minder innovatiekracht beschikken.

Met het wegvallen van de stageboxmiddelen valt volgens zowel de mbo-instellingen als de kenniscentra een deel van de gerealiseerde effecten weg.

Om de behaalde successen van de inzet van stageboxmiddelen te kunnen consolideren en verder uit te bouwen, is volgens hen een blijvende inzet van extra middelen vereist. Het directe belang voor zowel onderwijsinstellingen als bedrijven bij het ondersteunen van moeilijk plaatsbare leerlingen is immers klein en vergt veel inzet. Daarom is het volgens instellingen en kenniscentra essentieel dat er structureel meer middelen beschikbaar worden gesteld voor onderwijs aan deze groep deelnemers en voor de activering van leerbedrijven en de ondersteuning van praktijkbegeleiders.

7 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

7.1 Conclusies

Uit het onderzoek ontstaat een positief beeld over de inzet en de effecten van de innovatie- en stageboxmiddelen. De inzet van innovatie- en stageboxmiddelen heeft vanaf 2008 een grote vlucht genomen. Instellingen hebben in zowel 2008 als 2009 een veel groter deel van de middelen, die hen in die jaren zijn toegekend, ingezet dan zij in 2006 en 2007 deden. Daarnaast is ook een deel van de middelen uit 2006 en 2007, die destijds nog niet waren besteed, ingezet in 2008 en 2009. Daardoor is er in 2008 en 2009 niet alleen relatief, maar ook absoluut gezien een veel groter bedrag aan innovatie- en stageboxmiddelen ingezet door de instellingen dan in voorgaande jaren. Hetzelfde geldt overigens, zij het in iets mindere mate, voor de inzet van de stageboxmiddelen door de kenniscentra.

Effecten hiervan zijn dat er in 2008 en 2009 veel grotere aantallen deelnemers en docenten zijn bereikt met uit innovatie- en stagebox bekostigde activiteiten en dat er bijvoorbeeld méér door de kenniscentra geaccrediteerde stageplaatsen voor moeilijk plaatsbare deelnemers zijn dan in 2006 en 2007 en dat er meer praktijkopleiders zijn geschoold dan voorheen. Strikt genomen kan met de monitor echter niet worden aangetoond dat, om bij bovengenoemd voorbeeld te blijven, het toegenomen aantal stageplaatsen voor moeilijk plaatsbare deelnemers toe te schrijven aan de inzet van stageboxmiddelen. Wellicht werden deze stageplaatsen voorheen met reguliere middelen bekostigd. Alhoewel daar op basis van het kwantitatieve deel van het onderzoek dus geen uitspraken over te doen zijn, is er op grond van de gesprekken die bij de instellingen gevoerd zijn weinig reden om te twijfelen aan de toegevoegde waarde die de innovatie- en stageboxmiddelen hebben gehad. Ook de kenniscentra bevestigen dat de stageboxmiddelen iets hebben toegevoegd: de werving van leerbedrijven voor de doelgroepen, scholing van praktijkopleiders en de voorlichting hadden zonder de middelen nooit op deze schaal kunnen plaatsvinden.

Op basis van de gesprekken die zijn gevoerd, ontstaat de indruk dat de middelen uit beide regelingen over het algemeen weloverwogen zijn ingezet. Innovatie- en stageboxmiddelen en, in 2008, ook FES-middelen zijn als 'additionele middelen' binnen de onderwijsorganisatie verdeeld. Die verdeling vond grotendeels naar rato van het aantal deelnemers van een opleiding plaats. Ook konden er middelen worden ingezet op basis van projectplannen die gericht moesten zijn op het realiseren van de strategische beleidsdoelen van de instelling. De plannen zijn deels op centraal, deels op het niveau van sectoren en opleidingen ontwikkeld en uitgevoerd. De innovatie- en stageboxmiddelen zijn daarmee gebruikt om het strategisch beleid van de instelling te versterken. De brede doelformulering van beide regelingen en de

wijze waarop de middelen verantwoord dienen te worden, maakten dit mogelijk.

Het bovenstaande illustreert zowel de kracht als de zwakte van de Regelingen innovatiebox en stagebox. De systematiek van de regelingen maakt het mogelijk processen van de mbo-instellingen te versterken, waardoor een zekere verduurzaming en borging verzekerd is. Tegelijkertijd is het effect van de regelingen moeilijker te isoleren: De doelen waarvoor de middelen zijn ingezet, worden immers niet alleen met de inzet van deze middelen, maar ook met de inzet van reguliere middelen nagestreefd. Het is daarom lastig een effect toe te schrijven aan hetzij de reguliere middelen, hetzij de innovatie- en stagebox-middelen. Dat laatste is bij de kenniscentra overigens minder een bezwaar, omdat de activiteiten duidelijker te verbinden zijn met de middelen uit de stagebox.

In de gesprekken is keer op keer opgemerkt en aannemelijk gemaakt dat de innovatie- en stageboxmiddelen als katalysator hebben gefungeerd bij de invoering van het competentiegericht onderwijs (cgo). Het cgo staat dankzij de innovatieboxmiddelen bij aanvang van het schooljaar 2010-2011 op een hoger plan dan zonder deze middelen het geval zou zijn. Met de middelen hebben instellingen 'tijd en ruimte van docenten kunnen kopen', externe deskundigheid kunnen inhuren en partners in de regio kunnen betrekken bij de verdere ontwikkeling en invoering van het cgo. Alhoewel er een kwalitatieve slag is gemaakt, is er geen sprake van dat het cgo 'af' is. Het onderwijs is nooit uitontwikkeld, daarover zijn alle bestuurders het eens. Met het wegvallen van middelen zal er dan ook geen einde komen aan onderwijsinnovatie. Wel is het gevaar dat de innovatie verschaalt niet denkbeeldig. Dat geldt met name voor de instellingen die door bezuinigingen, concurrentie op de educatiemarkt en demografische ontwikkelingen in zwaar weer zijn geraakt. Dit lijkt met name kleinere instellingen te betreffen. Bij de bezoeken aan de instellingen en de gesprekken die daar zijn gevoerd, is in een aantal gevallen duidelijk geworden dat er al van verschraling sprake was, bijvoorbeeld door het ontslag van innovatiemanagers, het opheffen van een centrale dienst onderwijs die in de voorgaande jaren een centrale rol speelde in de ondersteuning van de ontwikkeling van het cgo bij de opleidingsteams of door een daling van het beschikbare budget voor innovatie.

Over de effecten die zijn gerealiseerd met de stageboxregeling en het behoud daarvan bestaan bij zowel de instellingen als de kenniscentra grotere zorgen. Zonder de stageboxmiddelen zal een deel van de intensievere begeleiding en de contacten die zijn gelegd met het bedrijfsleven niet in stand kunnen worden gehouden, laat staan worden uitgebreid. De bereidheid van bedrijven om moeilijk plaatsbare deelnemers een stageplaats te bieden en te begeleiden is kwetsbaar, zeker in een tijd van economische recessie.

7.2 Aanbevelingen

Voortzetting? Het spreekt voor zich dat de instellingen ook in de toekomst graag innovatie- en stageboxmiddelen zouden ontvangen. Een nieuwe Regeling innovatiebox zou de gewenste voortgang van de ontwikkeling van het cgo ten goede komen. Uit het onderzoek blijkt dat instellingen eventueel beschikbaar komende middelen vooral in zullen zetten op verdere flexibilisering van de onderwijsorganisatie. De instellingen zien mogelijkheden om daarmee een efficiëntieslag te realiseren en hun deelnemers beter te faciliteren en meer maatwerk te bieden. Daarnaast willen veel instellingen nog verdere stappen zetten in de digitalisering van administratiesystemen en valt ook nog winst te behalen op het gebied van de implementatie en de verdere professionalisering van docenten in het kader van de versterking van het cgo. Vanuit dit oogpunt is een voortzetting van de innovatieboxregeling wenselijk.

Wil de overheid de tot nog toe gerealiseerde effecten van de Regeling stagebox behouden of verder uitbouwen, dan is het voortzetten van die regeling noodzakelijk. Met de Regeling stagebox 2006-2010 is een ferme eerste stap gemaakt in het realiseren van stageplaatsen voor moeilijk plaatsbare deelnemers en extra begeleiding. Een belangrijk deel van de activiteiten vervalt op het moment dat mbo-instellingen en kenniscentra geen stageboxmiddelen meer ontvangen. Ook de bereidheid bij een deel van de bedrijven om moeilijk plaatsbare deelnemers een stageplaats te bieden, zal verdwijnen op het moment dat zij daarin niet langer worden ondersteund, bijvoorbeeld door de kenniscentra.

Met behulp van de middelen uit de stagebox hebben kenniscentra een heel palet aan producten kunnen ontwikkelen, zijn er voldoende stagebedrijven voor de 'lastige' doelgroepen en is de begeleidingsstructuur versterkt. Met het wegvallen van de regeling zijn de mogelijkheden voor verdieping van de producten, voor het op peil houden en uitbreiden van het leerbedrijvenbestand en voor de begeleiding minder. Voor de begeleiding vanuit het kenniscentrum zullen bedrijven mogelijk moeten gaan betalen. Vooral dat laatste is onwenselijk: zeker in een krappe arbeidsmarkt is het belangrijk om de groep deelnemers zichtbaar te maken en te laten zien wat een bedrijf er mee kan bereiken. Hiervoor dienen middelen te worden vrijgemaakt.

Systematiek oormerking De systematiek van de regelingen wat oormerking betreft, wordt bij voorkeur gehandhaafd. Oormerking van de middelen biedt de meeste garantie dat de betreffende middelen daadwerkelijk worden ingezet voor innovatie en voor moeilijk plaatsbare deelnemers. Vooral in het geval van de stageboxregeling lijkt het noodzakelijk dat middelen geoormerkt worden.

Systematiek verdeling Op grond van de bevinding dat met name kleine instellingen problemen hebben met het vrijmaken van innovatiemiddelen zou overwogen kunnen

middelen	worden om in een nieuwe systematiek innovatieboxmiddelen niet langer naar rato te verdelen, maar alle instellingen een basisbedrag aan innovatieboxmiddelen toe te kennen.
Doelen	<p>De doelen van de innovatiebox- en stageboxregeling kunnen worden gehandhaafd. Eventueel kunnen in samenspraak met de sector (instellingen en kenniscentra) nieuwe accenten worden gelegd. De huidige doelen bieden instellingen voldoende mogelijkheden om deze op een voor de instelling zo effectief mogelijke manier in te zetten. Handhaving van de doelen biedt bovendien continuïteit.</p> <p>Een nadeel van de formulering van brede doelen is overigens wel dat het moeilijk is hard te maken of behaalde effecten aan het inzetten van de middelen zijn toe te schrijven. Het belang van het zo effectief mogelijk inzetten van de middelen weegt onzes inziens zwaarder dan het belang van een exacte verantwoording.</p>
Verantwoording	<p>De wijze van verantwoording uit de innovatiebox- en stageboxregeling kan worden gehandhaafd. Dat betekent dat instellingen in hun jaarrekening moeten laten zien waarvoor zij de middelen hebben ingezet. Met deze wijze van verantwoording worden instellingen gedwongen projectmatig te werken. Voor verantwoording louter via het jaarverslag, zoals verschillende bestuurders wenselijk achten, is het nog te vroeg, getuige de grote verschillen in kwaliteit van de verantwoording en in het informatiegehalte van de jaarverslagen van instellingen. Een kanttekening is evenwel dat de al bestaande instrumenten (de formats waarin ambitie en realisatie per kernactiviteit worden vastgelegd) momenteel nog maar door een beperkt aantal instellingen worden toegepast. Toepassing hiervan zou nadrukkelijker van de instellingen gevraagd kunnen worden.</p> <p>Een andere mogelijkheid tot verantwoording die door een klein aantal bestuurders van instellingen is geopperd, vormt resultaatverantwoording. Zeker in het geval van de innovatieboxregeling is dat naar onze mening niet wenselijk. Resultaatverantwoording is immers alleen zinvol als er sprake is van een zeer eenduidig en meetbaar doel, zoals bijvoorbeeld de vijftien procent meer instroom in beta-opleidingen in het mbo die het platform Betatechniek stelt in het Ambitieprogramma. Van een dergelijk doel is in het geval van de innovatieboxregeling geen sprake. Het creëren van een zeer eenduidig en meetbaar doel zou bovendien in tegenspraak kunnen zijn met wat juist als het sterke punt van deze regelingen gedefinieerd is: de formulering van brede doelen. In het geval van de stageboxregeling is (deels) wel sprake van een eenduidig en meetbaar doel (een bepaald aantal stageplaatsen voor moeilijk plaatsbare deelnemers). Ook in dat geval is een resultaatverplichting naar onze mening geen optie, omdat de instellingen hier weinig invloed op hebben.</p>

LITERATUUR

- Colo (2009) *Rapportage Stagebox. Betreft: gezamenlijke Kenniscentra 2008*. Zoetermeer: Colo.
- Colo (2010) *Rapportage Stagebox 2009. Activiteiten gezamenlijke Kenniscentra*. Zoetermeer: Colo.
- Colo (2010) *Evaluatie Stagebox 2006 - 2009. Verantwoording activiteiten samenwerkende kenniscentra voor beroepsonderwijs en bedrijfsleven*. Zoetermeer: Colo.
- Glaudé, M., F. Verbeek en C. Felix (2010) *Onderzoek naar de stand van zaken en effecten van de ontwikkeling van 'les- en examenmateriaal en docentstages' in het kader van het FES-project*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- Meijer, Kees, Erik Keppels en Jos Frietman (2007) *Innovatie in het middelbaar beroepsonderwijs Inzet Innovatiebox, FES-regeling en Stagebox 2006*. Nijmegen: Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt (KBA).
- Meijer, Kees en Erik Keppels (2008) *INZET FES-MIDDELEN 2007- Innovatie in het middelbaar beroepsonderwijs*. Nijmegen: Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt (KBA).
- Keppels, Erik, Gerda Koenraadt en Kees Meijer (2009) *Inzet Innovatiebox- en Stageboxmiddelen in 2007*. Nijmegen: Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt (KBA).

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

Overzicht betrokkenheid instellingen bij onderdelen van het onderzoek

Tabel B1.1 Overzicht betrokkenheid instellingen bij onderdelen van het onderzoek

Naam instelling	Type	Monitor	Effectmeting ¹	Expertmeeting ²
Aeres Groep	Aoc	Jaarverslag	Ja	
Albeda College	Roc	Ingevuld		Nee
Alfa-College	Roc	Ingevuld		Innovatiebox
Amarantis Onderwijsgroep	Roc	Jaarverslag		
AOC Clusius College	Aoc	Ingevuld	Nee	
AOC De Groene Welle	Aoc	Geen info		
AOC Friesland	Aoc	Ingevuld		
AOC Oost	Aoc	Geen info		
AOC Prinsentuin	Aoc	N.v.t.	Ja	
Berechja College	Vak	Geen info		
Cibap vakcollege	Vak	Ingevuld		
Citaverde College	Aoc	Jaarverslag		
Da Vinci College	Roc	Ingevuld		Nee
De Eindhovense school	Vak	Geen info	Ja	
de Mondriaan onderwijsgroep	Roc	Ingevuld		Nee
De Rooi Pannen	Roc	Geen info		Nee
Deltion College	Roc	Ingevuld	Ja	
Drenthe College	Roc	Ingevuld	Ja	
Edudelta Onderwijsgroep	Aoc	Ingevuld		Nee
Friesland College	Roc	Ingevuld		
Gilde Opleidingen	Roc	Ingevuld	Ja	
Graafschap College	Roc	Ingevuld		
Grafisch Lyceum Rotterdam	Vak	Geen info		Stagebox

¹ De instellingen waarachter niets staat ingevuld zijn niet geselecteerd voor dit onderdeel.

² Zie voetnoot 1.

Tabel B1.1 Overzicht betrokkenheid instellingen bij onderdelen van het onderzoek

Naam instelling	Type	Monitor	Effectmeting ³	Expertmeeting ⁴
Grafisch Lyceum Utrecht	Vak	Ingevuld		
Helicon Opleidingen	Aoc	Ingevuld		Nee
Hoornbeeck College	Roc	Geen info		
Hout- en Meubileringscollege	Vak	jaarverslag	Nee	
ID College	Roc	Ingevuld		
Koning Willem I College	Roc	Ingevuld	Ja	
Koninklijke Effatha Guyot Groep	Roc	Geen info		
Landstede	Roc	Ingevuld		
Leeuwenborgh Opleidingen	Roc	Ingevuld		Nee
Leidse Instrument-makersschool	Vak	Geen info		
Lentiz Onderwijsgroep (vroegere HollandAccent)	Aoc	Ingevuld	Ja	
Mediacollege Amsterdam	Vak	Geen info		
Nimeto	Vak	Ingevuld		
Noorderpoortcollege	Roc	Ingevuld	Ja	
Onderwijsgroep Noord	Aoc	Geen info ⁵	Ja	
Regio College	Roc	Ingevuld	Ja	
Rijn IJssel	Roc	Ingevuld	Ja	
ROC A12	Roc	Ingevuld		
ROC Arcus College	Roc	Ingevuld		
ROC Aventus	Roc	Ingevuld		Nee
ROC De Leijgraaf	Roc	Ingevuld		innovatiebox
ROC Eindhoven	Roc	Ingevuld	Ja	
ROC Flevoland	Roc	Geen info		
ROC Friese Poort	Roc	Ingevuld		Nee
ROC Horizon College	Roc	Ingevuld		Innovatiebox

³ Zie voetnoot 1.

⁴ Zie voetnoot 1.

⁵ Onderwijsgroep Noord heeft geen innovatie-, stagebox- en FES-middelen ingezet

Tabel B1.1 Overzicht betrokkenheid instellingen bij onderdelen van het onderzoek

Naam instelling	Type	Monitor	Effectmeting ⁶	Expertmeeting ⁷
ROC Kop van Noord-Holland	Roc	Ingevuld		
ROC Leiden	Roc	Ingevuld	Ja	
ROC Menso Alting	Roc	Geen info		
ROC Midden Nederland	Roc	Ingevuld		Stagebox
ROC Midden-Brabant (ROC Tilburg)	Roc	jaarverslag		
ROC Nijmegen	Roc	Ingevuld		Innovatiebox
ROC Nova College	Roc	Ingevuld		
ROC Rivor	Roc	Geen info	Ja	
ROC Ter AA	Roc	Ingevuld		Nee ⁸
ROC van Amsterdam	Roc	Ingevuld	Ja	
ROC van Twente	Roc	Ingevuld		Nee
ROC West-Brabant	Roc	Ingevuld	Ja	
ROC Westerschelde	Roc	jaarverslag		
ROC Zeeland	Roc	Ingevuld	Ja	
Scheepvaart en Transport College	Vak	Geen info	Nee	
SintLucas	Vak	Ingevuld		
SOMA College	Vak	Geen info		
SVO Houten	Vak	jaarverslag		
Wellantcollege	Aoc	Ingevuld		
Zadkine	Roc	Ingevuld	Ja	

⁶ Zie voetnoot 1.

⁷ Zie voetnoot 1.

⁸ Standpunten zijn doorgegeven via vertegenwoordiger van ROC De Leijgraaf.

BIJLAGE 2

Overzicht betrokkenheid kenniscentra bij onderdelen van het onderzoek

Tabel B2.1 Overzicht betrokkenheid kenniscentra bij onderdelen van het onderzoek

Naam kennis-centrum	Gegevens jaarrapportage	Effectmeting ¹	Expertmeeting
Aequor	Ja	Ja	
Calibris	Ja	Ja	
ECABO	Ja		Ja
Fundeon	Ja		
GOC	Ja		
Innovam	Ja		Ja
KC Handel	Ja	Ja	
Kenteq	Ja		Ja
Kenwerk	Ja		
KOC	Ja		
Lift groep	Ja		
PMLF	Ja		
Savantis	Ja	Ja	
SH&M	Ja		
SVGB	Ja		
SVO	Ja		
VOC	Ja		
VTL	Ja		
SVGB	Ja		

¹ De instellingen waarachter niets staat ingevuld zijn niet geselecteerd voor dit onderdeel.

REGIOPLAN BELEIDSONDERZOEK

Nieuwezijds Voorburgwal 35

1012 RD Amsterdam

T 020 531 531 5

F 020 626 519 9

E info@regioplan.nl

I www.regioplan.nl